

જૈન ધર્મની પ્રાણીકથાઓ

લેખક

જયભિષ્ણ

- આચાર્યજીવન

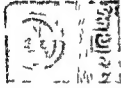
પ પૂ શ્રી દલ્યાલચંદ્રભ (સોનગઢ)

વિત્તકાર શ્રી કૃષ્ણ શર્મા

પ્રકાશક

ગૃહસ્થ અચરત્ન કાર્યાલય ગાધીરસ્તો અમદાવાદ

नमो आरति पु म १०८
 श्रीमन् नमो देवि

प्रसादः
 सत्त्व
 अर्च
 श्रीमन्

अर्चनं
 अर्चनं
 अर्चनं
 अर्चनं

प्रसादः
 अर्चनं
 अर्चनं
 अर्चनं

આશીર્વાચન

ગુજર્જી સેવાના લાડીલા લેખક અને સુવિખ્યાત સાહિત્યકાર બાઈશ્રી “જ્યલિષ્ણુ” ને દેણું નથી જોળખતું ? આને તો એ ગુજરાતને ઘેર ઘેર નાછીતા થઈ ચૂક્યા છે, માત્ર બાઈશીતા જ નહિ પણ માનીતા પણ થઈ ચૂક્યા છે, જેના સર્વમાન્ય સાહિત્યને સમસ્ત ગુજરાતના સતાનો આને સપ્રેમ વધાવી દેલ છે

બાઈ ‘જ્યલિષ્ણુ’ જેન હોવા છતાં તે દાઈ પણ મત, મમત કે વાકાના મધનોઆ બધાયેલ નથી એમનું જૈનત્વ વિચાળ છે, વિસ્તૃત છે આ કારણને કીધે જ એ જૈન-જૈનેતર તમામ વર્ગો વચ્ચે લોકપ્રિય બની શક્યા છે આમ ક્તાં જૈન સાહિત્યની બાઈ ‘જ્યલિષ્ણુ’ એ જે સેવા કરી છે તે અપૂર્વ છે જૈન સાહિત્યને જૈન જગતથી બહાર પ્રિય અને પ્રસિદ્ધ બનાવવામાં બાઈ ‘જ્યલિષ્ણુ’ નો ઘટો ફોળો છે

એમની સેલી પ્રવાસી, રમતિયાળ અને મહાનગીભરી જોજસવતી છે આ જાને લીધે જ બાઈ ‘જ્યલિષ્ણુ’ પોતાના તમામ વાચકવૃદ્ધમાં માનીતા થઈ

પડયા છે સરસ્વતીની ચતત ઉપાસનારૂપ તપશ્ચર્યાથી તેઓ ઘોઘા સમયમાં ઘણો વિકસ સાધી ચક્રમાં છે

ભાઈ ‘જયભિષ્ણુ’ને અને એમના સુંદર સાહિત્યને અપનાવી લેવા માટે હું ‘ગુર્જર કથલન કાર્યાલય’ના સચાલકોને પત્ર આજે અત કરણપૂર્વક અભિનંદન આપું છું

તેના પર ચારઠા માતાના ચાર હાથ છે, સરસ્વતીદેવીની કૃપાદષ્ટિ તેના પર અહોનિશ્ય વરસી રહી છે એવા ગુર્જરી ધરાતા સર્પત ભાઈ ‘જયભિષ્ણુ’ને ખાતા ભેંદો સુ આશીર્વાદ આપે ?

મારી તો અતર્યાગી પ્રભુ પાસે અતરની આરજી છે કે ભાઈ ‘જયભિષ્ણુ’ની સાહિત્યપ્રવૃત્તિ દિનપ્રતિદિન વિકાસ પામે, એમના પ્રકાશનપુરો દોજ બ દોજ ગુર્જરીને ચરણે ધરાતાં રહે અને એ પ્રકાશનોને નિહાળી હું આનંદના અણિમા તરતો રહું ! એ જ હૃદયેવધા !

મુનિ દેવધાર્યાચન્દ્ર

નિવેદન

ભારતીય આર્થિક સંસ્કૃતિ એટલે પ્રાકૃત, જેન ને બોદ સંસ્કૃતિ આ ત્રણેનો સમન્વય એટલે આર્થિકમીનું પૂર્ણ પ્રતિનિધિત્વ—આર્થિકના પ્રતિકાસની સર્વ સંપૂર્ણતા આ ત્રણે સંસ્કૃતિના અગ્રેસર તથાગી, તપસ્વી ને નિસ્વાર્થી પુરુષો કંતા ભાષાએ સરળી રીતે ગ્રેમ, સ્વલ્પ, સહાયાર અને સફલિતને અગ્રપદે સ્થાપ્યા, ને માણસનુ સુખ સુવર્ણમાં નહિ મહેલમાં નહિ, કીર્તિમાં નહિ, પારિત્યમાં નહિ, પણ અતરની પવિત્રતામાં—સફલિતના નિદાસમાં છે, એવો ઉપદેશ આપ્યો ને હતુ કે એ રીતે માણસ તો શુ—માનવર પણ આચરણ કરે તો એનું પણ કલ્યાણ થઈ જાય

આ પ્રકારના આચરણને ઉપદેશ જાતબતની કથાઓ દ્વારા આપવામાં આવ્યો જોમાં પણ પદ્ય અને પ્રાણીઓનાં દર્શન આપીને કરુંગમે, ત્યારે તે બારે અસરપરક લેખનો લેખ કરાવ્યો અને બાલાન કથાનથીમાં જોવાં અનેક દર્શનિ ભર્મા પદમાં છે, ને આજસુખીમાં રાચક કંઈમાં ને સરળ વાણમાં પ્રગટ પણ થયાં છે

આવા પ્રકારે જેનોમાં પણ મલુ સાકિત્ય છે, માર્ગના ગુણગુણ આગમ મેષમાં જ એ ભર્મ પડતુ છે “નયામમમવાલ્યે” માગતા કંઈમાં ના મહામીરે ૧૮૪૪ ૧૪૪૫એ કરેલી કાળી, રહેડી, કાલસિ, ગીરાનાં છંદો, જ પતના માલ

વગેરેની અનેક વાતો છે એ ઉપરાંત આ અને આ પછીના ભાગમાં રજૂ થનારી વાર્તાઓ મોટે ભાગે પૂર્વાચાર્યોએ રચેલ ગ્રંથોમાંથી ન્યાયપરોક્ષીય, વિપાકસૂ, પ્રભાવક ચરિત, અમમચરિત, ઉપદેશપ્રાસાદ, કુપવચમાલા વગેરેમાંથી લેવામાં આવેલ છે.

વિદ્યાર્થોગ્ય ને પડિતલોગ્ય વર્ણુ વર્ણુ સાહિત્ય આપણે ત્યાં બહાર પડે છે પણ જૈન તેમજ જીનેતર, ભાળક વા વુહ, સામા ય વા વિદ્યાર્થ સહુ કોઈને રસ પડે તેવું સરળ લોકભોગ્ય ભાષામાં ને નવીન હંબયો જોણું બહાર પડે છે સાહિત્ય કે સૂત્રનું શ્લેષ કહી શકવિવાદ, પાઠિત્યપ્રદર્શન કે કિલ્લટતામાં નથી એનું શ્લેષ આણસને સરકારી બનાવી જીવનને ઉચ્ચ બનાવવા પૂરતું જ છે એમાં આ મારી નાની કૃતિ કહી શકો. આપણે તે મારો ઘમ સાધેલક થયે

આ ગ્રંથમાં અને અન્ય ગ્રંથોમાં પણ મને પૂરત્ય મુનિરાજશ્રી દર્શનવિજયભા
મ. માદિ ત્રિપુટી મહારાજનો વલ્લો સાથે મળ્યો છે, ને મળ્યા કરે છે તે માટે
તેજાશ્રીનો સ્તુતી છું ને જાણીતા લોકતેવક-સાધુ પ પૂ શ્રી કલ્યાણચંદ્રભ
' ભાષા 'નું આશીર્વાચન મળ્યું છે તે માટે તેજાશ્રીનો પણ સ્તુતી છું

આવર્તિપૂર્ણિમા સ ૨૦૦૬

માદવપુર ગ્રંથીસંપ્રદાય

અમદાવાદ

જયભિજ્જી

જીનાચાર્યોની યુત્તરપરાના સમર્થ અભ્યાસી
પરમપૂજ્ય શ્રી દર્શનવિનયજી મહારાજની
[ત્રિપુટી મહારાજ]

જ્ઞાન-પ્રતિભાને

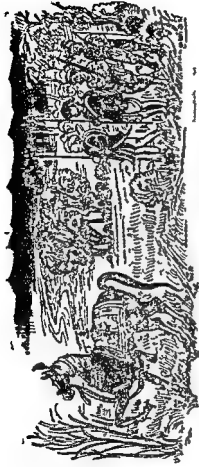
સાદર

સમર્પણ

वार्ताना व्युत्पत्तिः

१ समुद्रतटधारी घोडा	(सुदृढगणवरियम्) १
२ निशेण	(आवरणवर्तिन्युक्तिः) ६
३ द्वायान् दाथी	(धीमादीरुद्धा) १७
४ मुनि, भ्रम ने भ्रमाद	(निषट्ठिण्णकापुण्यवरिय) २५
५ यशस्विना नाम	(आवरणवर्तिन्युक्तिः) ३३
६ वावभति देशी	(नायकवर्मादृष्टाभो) ४१
७ सुप्रवृत्तार	(प्रत्येयिताभिव्य) ५१
८ भ्रमसना घोडा	(नायकवर्मादृष्टाभो) ५७
९ सूर्या पर्याय घोडा	(नेमिनावरिय) ६५
१० समुद्रविहार	(सुदृढगणवरियम्) ८१
११ उपुत्तर अने सीमावे	(सतिमादवरियम्) ८७
१२ ये कायना	(नायकवर्मादृष्टाभो) ८४
१३ नारवतधारी दाथी	(पासजिनवरियम्) ८८
१४ वनरोध	(आवरणवर्तिन्युक्तिः) १०७

સમાક્તિધારી ઘોડો

[પહેલી વાર્તા]

મીણસના અહ કાર-અભિમાનનો કઈ પાર છે ! દુનિયા આખીના જીવોમાં
 બણે એ ડાહ્યો ! ધરમ-કરમમાં બણે એ જ સમજે ! જ્ઞાન-ધ્યાનનો બણે એ જ
 મણી ! પાપ-પુણ્યના વિવેકમાં બણે એ જ પાર મત !

માર્ષસના આ અભિમાનને હિતારવા માટે જ ન હોય તેમ, એક દહાડો વીસમા ભગવાને [મિનિમિત્તતસ્વામી] પોતાના વડા ગણધરને કહ્યું.

‘આપણે ઝટ ભૂગકચ્છ (ભરૂચ) પહોંચવું છે.’

‘ભગવત, એવું તે શું તાકીદનું કામ પડ્યું ? ભૂગકચ્છ તો કઈ અહીં પડ્યું છે ! આસી અઢીસો યોજનની એમ છે વચ્ચમા વન—જાગેલા છે અડાબીડ અટવીચ્છા છે, સાગર જેવી સરિતાઓ આડી પડી છે,’ ગણધરદેવે કહ્યું.

વીસમા ભગવાને કહ્યું : ‘એ સહુને વીંધીને—વઢાવીને ભૂગકચ્છ નગરીએ પહોંચવું છે. એક ભાગ્યશાળી જીવને પ્રતિષ્ઠાધરો છે બારે જરૂરી કામ છે !’

‘ભગવાન પોતે જેના કલ્યાણ માટે આટલી ચિંતા સેવે છે, એ ભાગ્યવત જનનું નામ ? એના તો વમર ધોધે ઊધડ્યા, પ્રભુ !’ અર્ણવે પૂછ્યું.

‘એ માર્ણસ પણ નથી, દેવ પણ નથી—એ તો જનવર છે !’ પ્રભુએ કહ્યું.
‘જનવર ! અને એને પ્રતિષ્ઠાધરો પ્રભુ આટલો લાંબો પ્રવાસ પોડવા ચાહુ છે ?’ અર્ણવરના આશ્ચર્યનો પાર ન રહ્યો.

‘ ખાધે જોની તલવાર, ધારે જોનો ધરમ ! ’ આટલું કહી ભગવાને પોતાના શિષ્યસમૂહ સાથે વિહાર કર્યો અઢીસો યોજનનો પથ, સળગતા સૂરજમાં કે સૂસ-વતા ઠંડા વાયરામાં, ઉધાડે પગે ને ખુલ્લા મસ્તકે કોટલો લાંબો પથ જોડીને પ્રભુ ભૂગુરુદ્ધમાં આવી પહોંચ્યા ત્યાંના કોરટ વનમાં સમોસર્યા

ભૂગુરુદ્ધ મોટું નગર નિતશત્રુ અહીંનો રાજા આ મોટા નગરના મોટા રાજ-વીર્ય સ્વર્ગમાં વસતા દેવોના આશીર્વાદ મેળવવા મોટા જનન (યજ્ઞ) આદરેલાં જ્યેષ્ઠેદેશથી વેદ-વેદાંતના બ્રહ્મકાર કેટલાય બ્રાહ્મણોને તેડયા હતા, સાત સાત પવિત્ર નદીઓનાં પાણી મગાવ્યાં હતાં કેટલુંય ધી, કેટલુંય અન્ન, કેટલાય પક્ષ્યાન તૈયાર કર્યાં હતાં ઘેટાં, બકરાંનો તો સુમાર નહોતો આબધુ આ યજ્ઞમાં હોમવાનું હતું— યજ્ઞના અગ્નિમાં અર્પણ કરવાનું હતું અગ્નિની ઝાળો આકાશે અડી હતી અગ્નિ જો દેવનું મોં કહેવાય છે એ અગ્નિ વાટે દેવતાઓ પોતાનું બલિ છે, ને બલિ આપનાર ને બદલામાં મનવાંછિત આપે છે, જોમ સહુ માનતાં.

આવા મોટા યજ્ઞમાં છેલ્લે દિવસે પચ્ચઠ્ઠ્યાણી ઘોડો પણ હોમવામાં આવે. આ

ઘોડાને નવરાવી ઘોવરાવી ખૂબ શણગારે હુમના મોવડ પહોરાવે, કિનખાખના ચાર-બમા પહોરાવે અને ફૂલહાર પહોરાવી છૂટા મૂકે. એ જ્યાં ચરવું હોય ત્યાં ચરે, શેરડીના વાઢમાં ફેરે કે અનાજના મોલમાં નગરમાં, ગામમાં કે જંગલમાં જ્યાં ફરવું હોય ત્યાં ફેરે ને ચરે એને કામ પકડે નહિ, પડકારે નહિ, કે હાકે નહિ ! જે હાકે એની સાથે રાખ લેડે ને એને હરાવે ! ઘોડાના ડાબલે ડાબલે રાજનું સૈન્ય ફેરે !

કોરૂ વનમાં યજ્ઞને આ ઘોડો ફરતો હોતો, ત્યાં વીસમા ભગવાને પરિષદા ભરી હૃપદેશ આપવો શરૂ કર્યો વનપાલકે ગામમાં વધામણી ખાધી કે, પ્રભુ પધાર્યો છો ! તરત સોનાના રથમાં બેસી રાજાજી આવ્યા ઘોડે ચઢી સામત સરહાર આવ્યા પાલખી માં બેસી પડિતો આવ્યા નગરના સ્ત્રી ને પુરુષ આવ્યાં પરિષદામાં જગ્યા ન રહી

પેલો યજ્ઞને ઘોડો ખણું ફરતો ફરતો ત્યાં આવી ચડ્યો, આવીને એક ખૂણે શાંતિથી બેભારે એની રૂપાળો કાનસૂરી બેસી થઈ રહી બહુ કાંચ ભગવાનની વાણીના અમૃતનળનું પાન કરતો ન હોય ! સભામાં તો સો ભતનાં માર્ણસ હોય ! ફેરલાંક ઘોડાને આ રીતે બેભારે બેઠાં ફર્યાં ને ટોળમાં બોલ્યાં :

ધોડા પપ્પુ નાથે બેલો બેલો ભગવાનની વાણીને પી રહ્યો છે

‘આ બનવર તે શુ સમજવું હશે ! ભગવાનની વાણી સમજવી શુ સહેલ વાત છે ? ભલભલા જ્ઞાની પણ થાપ ખાઈ ગયા છે !’

મગા નદીના સ્વરૂપ પ્રવાહની જેમ પ્રભુની વાણી વહી રહી હતી સાગરમાં સરિતા સમાય એમ થોડી વારે એ શાન્ત પણ થઈ બધા ઊઠવાની તૈયારી કરવા લાગ્યા, ત્યાં વડા શિષ્ય ગણધરે ભગવતને પ્રશ્ન કર્યો

‘હું પ્રભુ ! આપના આજના ઉપદેશથી નવું કાણુ ધર્મ પામ્યું ?’

પ્રશ્ન ભારે નિજાસાવાળો હતો. સહુ એ નવીન ધર્મ બહુનું નામ ભણવા ઉત્સુક થઈ રહ્યાં વીસમા ભગવાને શાત સ્વરે કહ્યું ‘આજના મારા ઉપદેશથી નિતશનુ રાજના યજ્ઞના ઘોડા સિવાય કોઈને ધર્મપ્રાપ્તિ થઈ નથી એને યોગ્ય જન ભણીને જ’ એ અહીંસા ધોળનનો પથ જોડયો હતો મારી મહેનત સફળ થઈ’

સાબળીને આખી સભા ઘરમ અનુભવી રહી માણસ કરતાય બનવર વધુ મારું ! અરે, આપણે! માણસનો અહ કાઠ નકામો ! અરેખર, પશુ તો પશુ છે, પણ આપણે તો માણસ થઈને પશુતા પાસી બેઠાં છીએ, એકબીબને સતાપીએ છીએ,

એકબીબનું ચોરીએ છીએ; એક બીબને મારીએ છીએ એલાં તો અવતારથી પણ, આપણે આચરણથી પણ !

ભૂતકચના રાબંદે ભરી પરિષદામાં ખડા થઈને કહ્યું, 'વાહ પ્રભુ ! વાહ તમારી વાણી ! મનુષ્ય કરતાંય જનવરનાં હોયાં આટલાં ફૂંલોં ! એ હોવાની તમને આટલી કાળજી ! એને કાળે આપે કેવા પય એડયા ! એ ઘોડો આજથી મારો સહધર્મી બધું ! એ અણાલ પણને યજ્ઞમાં હોમીને કું સ્વર્ગ હોવા ઇચ્છતો હતો કેવી મૂર્ખતા હું કરતો હતો ? પણ આજ આપના ઉપદેશથી અમે સહુ સમજ્યાં કે જીવ સહુને સરખા રહાસો છે, ધર્મમાં જન કે જનવરના જોદ નથી; આપણા પાપ ખીબની હત્યાથી જાણાં ન થાય સાચો યજ્ઞ તો આત્માનો. એમાં કામ-કોષ્ટકથી પણ હોમીએ તો જ વર્ગ મળે આજ સુધી એ ઘોડો છૂટો હતો, હવે સદાકાળને મોટું એને છૂટો કરું છું' ઘોડો પણ કેવો છાંભિલો ભણે ભગવાનની વાણી પી રહ્યો છે. અણાલને

|| આ નથી, પણ આંખની પણ એક ભાષા છે ને ! એ ભાષામાં એ ધણું ધણું કહી રહ્યો છે વીસમાં ભગવાન તો ભરી વાદળીની જેમ જેતરમાં (ક્ષેત્રમાં) વરસીને ચાલ્યા

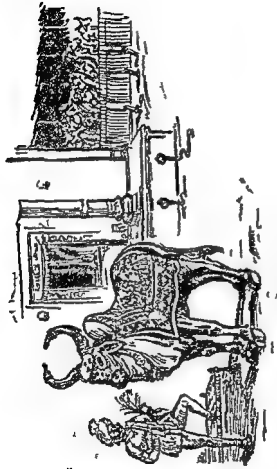
અયા. પેશા ઘોડા પશુ છૂટા થયા પશુ એ તો ઘોડાહાર છાડીને ક્યાંય ન ગયા

એ હવે હરિયાળાં વન ખૂદતો નથી, ગદાગોખરા જળમાં મોં ધાલતો નથી; પોતાના જોગાણુમાંથીય અશક્ત અપગ પશુને ખવડાવે છે ! શી એની શાંતિ, શી એની મીઠપ ! શોક એને ભુલે છે ને કહે છે, વાહ બાઈ ! બારે ધરમી ઘોડો !

પોતાના અવતારના કામ એ પોતે કરે છે, સુખ ને દુઃખમાં, પ્રીતિ ને વિરોધમાં મનને સમાન રાખે છે નાના બાળ પશુ નિર્ભયતાથી એના પગ પાસે જસે છે ! ભગવાનના મુખને, એમની કલ્યાણ કરનારી વાણીને એ હમેશાં સભાર્યો કરે છે ! જે ઠેકણે પરિવ્રજા ભરાણી હતી, ત્યાં જઈને રોજ પ્રદક્ષિણા કરે છે !

આવળ પૂરું યતાં એ શાંતિથી ત્યાં દહ તળે છે એ સ્થળે ગામલોકો તીર્થની રચના કરે છે લોકમાં એ સ્થાન ‘અથ જોધી તીર્થ’ (અશ્વવિજાધતીર્થ) તરીકે પ્રકાશિત

એ તીર્થ પર આવીને સહુ યાત્રી બાવે છે. ‘આ પશુ ને આ મનુષ્ય-જોવા શી ગ-પૂજના ભેદ જોડા છે ! જન્મથી નહિ પણ આચરણથી જ મનુષ્ય થવાય છે. ધર્મને જનતા કે જનવરના ભેદ નથી. પાળે તેનું પર્વ, ખારે તેનો ધર્મ.’

त्रिशूल

[गीता धारा]

કોશાબી નામનું શહેર છે. ધનદત્ત નામનો વેપારી ત્યાં વસે છે એની પાસે પાંચસો ગાડાંની વસુઆર છે એ વહેવા માટે પદરસો બળદોની ભેડ છે એકને બુઝા ને એકને ભૂસા એવા રૂપાળા, એવા મજબૂત, એવા ધી મા ધોરી છે! એ પદરસોમાં પણ ત્રિશૂળ નામનો બળદ તો જોાહે! રૂપાળો મોરના ઇંડા જેવો, ભેરમાં હાથીના બચ્ચા જેવો, આરસપહાણમાં ફોરેલો મહાદેવનો પોઠિયા જ ભેઈલો.

ધનદત્તે ત્રિશૂળને હથેળીમાં પાણી પાઇને અને આંગળાં કરડાવી ઉછર્યો છે અને શી ગડે સોનાની જાળ્યું ચમકે છે, દેહ પર હીરબરી જૂલ્યો શોભે છે ને ગળામાં રૂપેરી ધૂધરમાળ રણકે છે પેટના કમાઉ દીકરા જેટલું એના પર વહાલ વરસે છે.

જેઠના મહિનો છે એ સમયનો એવો નિયમ હતો કે શિયાળો-ઉનાળો, જાપનો, ને ચોમાસુ ધરઆમણે ધનદત્ત શેઠ હવે જાપનું કામ નિપટાવી રહ્યો હતો, ત્યાં એક રાત્રે પાંચસો ગાડાં અનાજ માગ્યું, મો માગ્યા દામ આપ્યા.

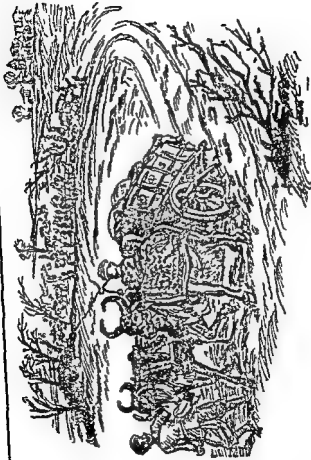
એક તો મો માગ્યા ભાવ અને વળી દેનાર રાજા! આવા ધરાકર્તેના કેમ કહેવાય!

આવમાં ઉનાળો આજ વરસાવતો હતો. ધનદત્તે પાંચસો ગાડાં ભર્યાં ને એપ ઉપોડી દડમબલ કરતો આગળ વધ્યો. ત્યાં વેગવતી નામની નદી આવી સળગતા ઉનાળામાં નદીમાં પાણી તો જાણી હતું, પણ કાંપ બહુ હતો. ધનદત્તનાં ગાડાં એ કાંપમાં ખૂંપી ગયાં ચાર ચાર બળદની બેડ ધૂસરે બેડી, પણ ગાડા ચસથી ભક્ષ ન થયાં.

ધનદત્ત બાંકે મૂંઝવણમાં પડ્યો રે, કેણ ખૂંપી મેંયેવાં આ ગાડાંને બહાર કાઢશે ? ત્યાં સહુને મદમસ્ત ત્રિશૂળ સામર્યો ગાડાવાળા કહે, કે આમાં કઈ થાય તો ત્રિશૂળથી થાય બાઈની આ મળિયા બળદોએ તો ખાઈ બગાડયું વાત તો સાચી, પણ ત્રિશૂળની બેડનો ખીંતે બળદ લાવવો કયાંથી ? આખરે એમ કહ્યું કે ધૂસરે બાંન્તે બળદ રાખવો, ને બાંન્તે ત્રિશૂળને બેડવો !

વાહ ત્રિશૂળ વાહ ! એક આંખકે ગાડું બહાર જેથી કાઢયું પછી તો એ એકનાએ પાંચસો ગાડાં બહાર કાઢી આપ્યાં સહુના મૂંઝાણે તો ચો પર આનંદ છતાં ગયો. ભેરું આકાશ અગારા નાખતું હતું : સહુએ ગાડાં આગળ હાક્યાં, પણ જેથી આગળ ડમ ન દેવાયો જરા ભેર કચીને ચાલવા ગયો, તો થોકેલા પગ રોટા

નિશુળ આઠે ભેડાયો ને પાંચસે ગાંધી પાર કર્યો

વળી ગયા ને જમીન પર ફસડાઈ પડ્યો પાચસો ગાડાને નદીપાર કરાવતાં ઝોનું,
અગે અગ તૂટી ગયું હતું, ઝોના સાધેસાંધા છૂટી ગયા હતા.

ગાડીવાનોઝ કહ્યું કે હવે ઝાંઝી નહિ શકે, ને વરસાદના દિવસો નહક છે. એપ
પરી કરીને હજી પાછા વળવાનું છે મોટજેમખને તેમ ગાડા આગળ હાંકી મૂકવાં
જોઈએ; વાર કરી પોસાય તેમ નથી

ધનદત્ત મૂંઝાયા પોતાના વહાલા બળદને કોને આશરે મૂકીને જવું ? ખીજ તરફ
ગયાવગર છૂટેકો પણ ન હતો ઝણે પાસેના ગામના લોકોને ઘાલાવ્યા, ને કહ્યું

‘ ભાઈઓ, હું કૌંશાખીનો ધનદત્ત વ્યવહારીઓ છું, એપે નીકળ્યો છું અહીં
મારો વહાલો બળદ ભાગી પડ્યો છે આકાશમા મેઘ ટોળાય છે. એપ લાંબી છે, ને
જલદી જવું છે જોઈએ તેટલું ધન લો પણ મારા આ બળદને રોજ ચારો-પાણી
નીરંજે ને છાંયો કરજો વળતાં હું અહીં આવું ત્યાં સુધી ઝોને સાચવજો.’

ધનદત્ત પોતાના વહાલા બળદની ગામઘોડોને ભલામણ કરી, માગ્યું તેટલું
ધન આપી આગળ વધ્યો.

સ સારમા પૈસા પાસે કેણુ કોનુ સગુ ? પૈસા મટે તો દીકરો બાપથી લડે,
 ને બાઈ બાઈથી લડે ! માર્ણમ-માર્ણસર્મા આમ ચાલે, તો આ તો માણસ અને
 અપોલ ટોર વચ્ચેનો સબધ ! સહુ ધનદત્ત પાસે તો હા અહા કરીને પૈસા લઈ ગયા
 પણ બિચારા બળદને કુકાદળે દહાડા ધાસ ચારોનીચો-ન નીચો, બચ્ચક દહાડ
 પાણી પાચુ-ન પાચુ, થોડા છાંયડા કર્યો-ન કર્યો, ને સહુ પૈસા આહિયા કરી ઘેર
 બેસી ગયા

મૂગુ અવાચક પ્રાણી કોની પાને ફરિવાદ કરે ? પગના સાંધા તૂટી ગયા હતા
 કટલે હાલી કે ચાલી શકાય તેમ નહોતું બૂચ્યા ને તરરથો, બાકાસા હોતો
 તરફડતો જેઠના આકાશ નીચે સળગતો એ બૂડે મોતે મર્યો ગીધ, સમજાં એના દેહ
 ઠાલી ઠાલીને ખાઈ ગયા, પણ એના શરીરને ઠકાણે પાડવા કોઈ નવરુ ન પડ્યું.

એના સડેલા દેહમાંથી બારે બદળા છૂટવા લાગી લોક ત્યાથી નોકે કપડુ દાબી
 ચાલ્યા બંધ, પણ એ દુર્ગંધને ફેર ન કરે ગીધ-સમજાં માંસના લોચા લઈ લઈ
 ગામ ઉપર ફેરે, ખાઈ ખાઈને જ્યાં ત્યાં નાખે !

ગરબુ લોકોના ગામ પશ્ચ કૈવુ હોય ? સહુ ચોતાનું ધર સારુ કરી, પાંડોશીના ઘેર ગદવાડ કરે આ ગામમાં એકાએક મરહી ફાટી નીકળી ને માખીની જેમ માણસ મરવા લોગ્યુ. આજ સવારે સાંજે સારો, હરતો કરતો આદમી સાંજે જીવ્યા તો મડદુ ! અને આવા ગરબુ ગામમાં પારકાના મડદાને દેન પણ કાણુ દે ? અને દેન ન દે એમ મડદામાથી દુર્ગંધ છૂટે ને રોગ વધુ ફેલાય. અપર પાર માણસ મરવા લાગ્યાં. બધે હાહાકાર ફેલાઈ ગયા.

આખરે મામલોક વિચાર કરવા એકદુ થયું. એ વેળા કોઈ ડાહ્યાએ 'કહ્યું.
'ભાઈઓ, મને તો પેલા દેવતાઈ બળદને રિખાવીને માર્યાનું પાવ ફૂટી નીકળ્યું
લાજે છે સ્વાસ્થ્ય જેવું કોઈ મોટકું પાપ નથી આપણે નહીંકાઠે. સાફ કરો, મામ
સાફ કરો, ધર ચોખ્ખાં કરો, દિલમાં દયા ધરો ને પેલા દેવતાઈ બળદનું દેવળ કરો
ત્યાં ઘૂપ કરો, દીપ કરો, નેવેલ ધરો ! ચોખ્ખાં ચર્ધને રોજ દર્શન કરવા બંઓ !'
ડાહ્યા નમરજને કહેલી વાત બધાને ગળે ઊતરી ગઈ. ગામ ચોખ્ખુ થઈ ગયું.
એત ભેતામાં મરહી શાન્ત પડી ગઈ. ગામના લોકોએ નહીંકાઠે એક દેવળ બાંધ્યું.

એ દેવળમાં ભૈરવની સ્થાપના કરી ત્રિશૂલની શૂલપાણિ યક્ષ તરીકે પૂજા કરી છવતાં બેને બાણો નહિ, એની મર્યા પછી આ ગરબુ લોક પૂજા-પ્રાર્થના કરવામાં. ગરબુ લોક હમેશાં બીકલુહાય બધાએ દેવળ પાસેથી નીકળતાં હશે અસુ સવાર કોઈનીકળે તો દાંત બધ થઈ બધ કોઈ રાત રહે તો ભયથી હાકલી ફોટી બન એક દહાડો ચોવીસમા ભગવાન (મહાવીર) વિચરતા વિચરતા અહીં આવ્યો અને એ દેવળમાં રાત રહ્યા ગામ લોકોએ ધાર્યું કે કાળનો ભુલાવ્યો કોઈ આવ્યો. દે

વેશા ભય ભૈરવ એને જરૂર ભરખી જશે

પણ સવારે બેયુ તો ભગવાન તો શાંતિથી ત્યાં બેઠેલા. બધાટોળે વળીને તરંગા, ભગવાનને પગે લાગવા માંડ્યા

ભગવાન મહાવીરે એમને સમબળ્યું, કે દુનિયામાં આપમતલખ ને અજ્ઞાન કરતાં મોટા ભયભૈરવ નથી ! એનાથી હરતા શીખશે, તો આવા ભૈરવથી હરવાનું નહિ રહે

લોક સમજ્યાં ને સુખી થયાં

દયાવાન હાથી [ત્રીજી વાર્તા]

તેમ અથ દેશના એક રાજકુમારને દુનિયા ઉપર વેરોગ્ય આવ્યો। ભગવાન મહા-
વીર પાસે જઈ દીક્ષા લઈને તે સાધુ બન્યો। કોઈ ગૃહસ્થના એક દિવસ પૂરતા માગી
લીધેલા ધરમા બધા સાધુ ઊનર્યા હતા સહિ ક્રમ પ્રમાણે પથારી કરતાં એલા રાજ-
કુમારની પથારીના વારો ખારણા પાસે આવ્યો।

રાતે રાજકુમારને ઊંધ ન આવી કારણ કે સહુ સાધુઓ લઘુચક્રા કરવા માટે
એ બારણાંથી આવે ને બધ તેમના પમની રજથી રાજકુમારનું આગ્ર બિજાનું
ધૂળધૂળ થઈ ગયું। બસા, આવી આવ-બમાં ને આવી ધૂળફેલીવાળી પથારીમાં એક
કોમળ રાજકુમારને ઊંધ કેમ આવે !

રાજકુમાર તો કટાળ્યો, આખી રાત પથારીમાં ભટો રહ્યો ઊંધ ન આવી
એરસે મગજ ચકરાવે ચઢ્યું। એણે નિશ્ચય કર્યો કે આ વેરાગની નિદ્રાથી સર્વ !
સવાર થતાં બધો વેષ ભગવાનને સોંપી ઘેર ચાલ્યો જઈશ. મન ચ માતો કથરોટમે
જ મા ! ધરમાં રહીને ધર્મબ્યાન કર્યા થતાં નથી ?

સવાર થેતા જ એ ભગવાને મહાવીર પાસે ગયો ન જોડ્યો ' પ્રભુ ! આવી અપમાનભરી દીક્ષાથી સચું ! મને રબ આપો હુ ઘેર જવા ચાહું છું ' [૧૬]
આ વેળા શાન્તભૂતિ ભગવાન મહાવીરે એક સુંદર કથા રાજકુમારને કહી [૧૭]

વિદ્યાધણ નામનો પર્વત છે આભ અડતાં ઝાડોનાં ત્યાં જ ગદો છે ભય કર
એવી અટવીઓ છે, ને સુસીખતે પાર કરી શકાય એવી જાડી નહીંઓ છે. દુર્લભાર
અને વાસનાં ઝાડોની ભારે ધટાઓ ત્યાં જમી છે

આ જગલમાં પાંચસો હાથથીઓનો સ્વામી મેરુપ્રભ કરીને એક વનહાથી
વસે છે વનમાં વસતા તમામ હાથીઓનો એ ઉપરી છે એક રાબ જોમ પોતાની
પ્રજાનું પાલન કરે, એમ એ બધા હાથીઓનું પાલન કરે છે માર્ગસને મીઠાઈ ખાવામાં
મબ આવે એવી હાથીને વાસનાં ફૂલો પાદડાં ખાવામાં મબ આવે હાથીઓનો રાબ
મેરુપ્રભ બિહામણો જ ગદો પૂદીને સુંદર વાંસનાં ઝૂડવાળાં મેદાનો શોધી કાઢે છે,
ને સહુને ત્યા લઈ ભય છે. પીવા માટે સુંદર જળાશયોની જોતમાં એ ધૂમે છે,

મનુષ્ય દેશના એક રાજકુમારને દુનિયા ઉપર વેરાગ્ય આવ્યો. ભગવાન મહા-
વીર પાસે જઈ દીક્ષા લઈને તે સાધુ બન્યો. કાઈ ગૃહસ્થના એક દિવસ પૂરતા માગી
લીધેલા ધરમાં બધા સાધુ જીનર્યા હતા. સાંજે ક્રમ પ્રમાણે પથારી કરતાં પેલા રાજ-
કુમારની પથારીનો વારો ખારણા પાસે આવ્યો.

રાતે રાજકુમારને જીંધ ન આવી કારણ કે સહુ સાધુઓ લઘુશસ્ત્ર કરવા માટે
એ બારણાંથી આવે ને જાય તેમના પમની રજથી રાજકુમારનું આખું બિજાનું
ધૂળધૂળ થઈ ગયું. બસા, આવી આવ-જમાં ને આવી ધૂળદેતીવાળી પથારીમાં એક
કોમળ રાજકુમારને જીંધ કેમ આવે !

રાજકુમાર તો કટાળ્યો, આખી રાત પથારીમાં જોડો રહ્યો જીંધ ન આવી
એટલે મગજ ચકરાવે ચઢ્યું. એણે નિશ્ચય કર્યો કે આ વેરામની જિંદગીથી સર્યું !
સવાર થતાં બધો વેષ ભગવાનને સોંપી ઘેર ચાલ્યો જઈશ. મન ચગાતો કથરોટમે
મગા ! ધરમાં રહીને ધર્મધ્યાન કયાં થતાં નથી ?

સવાર થતાં જ એ ભગવાન મહાવીર પાસે ગયા ને જાણ્યા 'પ્રભુ ! આવી અપમાનેભરી દીક્ષાથી સંયુત્ત' ! મને રત્ન આપો હું ઘેર જવા ચાહું છું' ! આ વેળા શાન્તભૂતિ ભગવાન મહાવીરે એક સુદર કથા રાજકુમારને કહી :

વિધ્યાશળ નામનો પર્વત છે આભા અડતાં ઝાડોનાં ત્યાં જ ગણો છે ભયકર એવી અટવીઓ છે, ને ખુસીખતે પાર કરી યકાય એવી જડી નંદીઓ છે દેવદાર અને વાંસનાં ઝાડોની ભારે ઘટાઓ ત્યાં જામી છે

આ જ ગલમાં પાંચસો હાથથીઓનો સ્વામી મેરુપ્રભ કરીને એક વનહાથી વસે છે વનમાં વસેતા તમામ હાથીઓનો એ ઉપરી છે એક રાત્ર જેમ પોતાની પ્રજાનું પાલન કરે, એમ એ બધા હાથીઓનું પાલન કરે છે માણસને મીઠાઈ ખાવામાં મંજૂ આવે એવી હાથીને વાંસનાં ફૂલો પાહોડાં ખાવામાં મંજૂ આવે હાથીઓનો રાત્ર મેરુપ્રભ બિહામણા જ ગણો ખૂંદીને સુદર વાંસનાં ઝૂડવાળાં મેદાનો શોધી કાઢે છે ને સહુને ત્યાં લઈ જાય છે પીવા માટે સુદર જળાશયોની ગોતમાં એ ધૂમે છે

મેસહુને અમૃત જેવા નીર પાય છે માણસખત તો નવ મહિના માના ઉદરમાં રહે,
પણ હાથી તો એકરીથ માસ માના ઉદરમાં રહે એ વેળા એવી હાથણીઓની
મેરુપ્રભ ખૂબ દરકાર રાજે છે એ આખા હસ્તી-કુળનો વહાલસોયો નેતા છે
જેની શીતળ છાયામાં સહુ હાથીઓ લીલાલહેર કરે છે

એક વખતની વાત છે જ અલમાં ખૂબ પવન ફુકાવા લાગ્યો, પહારો ચિરાવા
લાગ્યા ને ઝાડની ડાળો સામસામી ભેરથી અફળાવા લાગી આમાંથી અગ્નિ ઝર્યો,
ને વનમાં દવ લાગ્યો

દવ લાગ્યો તો લાગ્યો પણ કેવો ? લીલાં કચન ઝાડ અગરખત્તીની જેમ ખળવા
લાગ્યાં અગ્નિની ઝાળો આકારો અડવા લાગી પખીઓ ચિચિયારી નાખતાં
ભય આકાશમાં ઊડતા લાગ્યાં, પણ ત્યાંય ગરમીથી દાઝીને નીચે પડવા લાગ્યાં
બિયારા ચોપગાં બનવરાનું તો પછવું શું ? કાઈ અહીંથી ત્યાં ભાગે, કાઈ
ત્યાંથી વળી બીજે ભાગે, પણ ન્યાં બંધ ત્યા ચારેકાર અગ્નિ, અગ્નિ ને અગ્નિ !
બધું જમરાજ હબર હાથે પોતાનો ભક્ષ લેવા આવ્યા.

ખડુ મોડા મોડા આ દવશમ્યો આ વેળા મેરુપ્રભ હાથીએ પોતાના હાથીઓને બચાવવા ખૂબ મહેનત કરી કુટલાયને મેદાનમાં લઈ જઈને રાખ્યા, છતાં ઘણાં એ બચ કર દવમાં બળી મૂઆ.

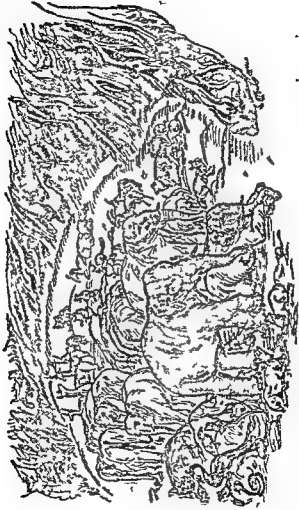
આ ઉપરથી મેરુપ્રભે વિચાર કર્યો કે એક એવું સ્થળ બનાવું, જ્યાં આવી વેળાએ મારો બધો પરિવાર શાંતિથી રહી શકે ને એમને ઊની આંચ પણ ન આવે.

આ મોટું કામ જગલમાં સુદર નહીં—નાળાં ને સરોવરવાળી જમીન શોધી કાઢી. બધા ગાંઠિમાંથી કાઢી આડ માત્રને પોતાની મૂંઢથી ઉઘેડી નાખ્યાં મૂંઢુ ધાસ તો શુ, લીલા તરણાંનું પણ નામોનિશાન રહેવા ન દીધું, અને સહુને ચેતવી દીધા કે સકલ સમયે અહીં આથરો લઈ લેવો બધા હાથીઓ હવે અગ્નિને બચ છોડી આનદથી જિંદગી ગુબરવા લાગ્યા.

કાળવેળાની વાત છે જગલમાં ફરીથી બચ કર દાવાનળ કાઢી નીકળ્યો. ડેર-રથી હાથીઓ દોડતા દોડતા આ મેદાનમાં આવીને આથરો લેવા લાગ્યા મેરુપ્રભ હાથી પણ વેળાસર ત્યાં આવી પહોંચ્યો, આખું જગલ બડબડ બળતું હતું, ત્યારે

આ મેદાન સાવ સલામત હતું અગ્નિ અહીં ફટકી ચક્રતો પણ નહિ આવડે સલામત સ્થાન ભેદને છવ બચાવવા હાથીઓ ઉપરાંત સિંહ, વાઘ ને સસલા પણ અહીં આવીને આશ્રય લઈ રહ્યાં સામે મોત ઊભેલુ ભેદને બધાં બાંતિગત વેર વીસરી ગયા મેદાનની બધી જગ્યા ખીચોખીચ ભરાઈ ગઈ

ચેરુપ્રભ હાથી પોતાની જગ્યા સલામત ભેદને અને પોતાની મહેનત સફળ થઈ નીરખીને ખૂબ આનંદ અનુભવવા લાગ્યો અચાનક એને પીઠ પર બાણ આવી, એ પગ ઊંચો કરીને ખસવા લાગ્યો આ વેળા એક બિચારુ બીકલું સસલુ લપાટુ છુપાવે તેના પગ નીચેની જગ્યામાં આવીને બેસી ગયું ચેરુપ્રભ પગ નીચે મૂકવા બંધ છે, ને જુઓ છે તો હુઠ બચથી થરથર ફૂંજતું ઘોળ બાન્સા જેવું સસલું વનનાં આ રાબતને થયું કે અરે, અમને કુબરને બને પગ નીચેના આ સસલાને મહુને છવ! સરખો વહાલો છે! કોને મરવું મારું લાગે છે? સસલાને પણ છવ છે ને! આમ હાથીનાં મનમાં સસલા ઉપર દયા ઊગી આવી એણે પોતાનો ઊંચો ફરેલો પગ અદ્દર ને અદ્દર તોળી રાખ્યો.

સસલા પર દયા લાવી હાથોએ પોતાનો પગ અદર ને અદર તોળી રાખ્યો

જગલનો આ દાવાનળ જે દિવસ ને ત્રણ રાત બડબડ બળ્યા કર્યો, ત્રીજે દિવસે સવારે ફવ શાન્ત થતાં બધાં પ્રાણીઓ ચાલ્યાં ગયાં. બપ્પ્યા થયેલા હાથીઓ પણ દૂર દૂર જગલમાં ચારેઁ ચરવા તટકાળ રવાના થઈ ગયાં જેલુ સસલુ પણ ઢેકડા મારતુ, હુર્ખની ઢિઢિયાસીઓ કરતુ દોડી મયુ

ત્રણ દિવસ સુધી અદર ખગે ઊભેલો મેરુપ્રભ જેવો પગ નીચે મૂકવા બય છે, તેવો સાંધા જકડાઈ જવાથી જમીન પર ગમડી પડ્યો. ભારે વજનની ઓની કાયાના ચૂરેચૂરા થઈ ગયા બૂપ્યો ને તરસ્યો પણ દયાભાવવાળો એ હાથી ત્યાં જ મરણ પામ્યો !

હુ રાજકુમાર, એ મેરુપ્રભ હાથી તે તું રાજકુમાર મેઘ ! બસા, મથુ થઈને તે આટલુ સહન કર્યું, તો મનુષ્ય થઈને આમ હારી કાં બય ?

રાજકુમાર મેઘ સમજ્યો, ઘરમાંયો ને પ્રભુચરણમાં ઢળી પડ્યો

મૃતિ, મૃગ ને મૃસાફર

[ચોથી વાર્તા]

હું ભર્યું વન છે જોવાજો વાંસળી વાય છે, જેફતો હજ હકિ છે, ને કઠિયારા
આ વનથી પેસે વન ગીત ગાતા ફરે છે. આ વનપ્રદેશના એકાંત ખૂણે, તળેટીની
પાછળ આવેલી વનકદરાઓમાં હરણાનું એક જુથ રહેતું. એનો રખેવાળ સુદર

શિ ગડાવાળો પડછદ કાળિયાર મૃગ હતો. રોજ સવારે એ ચોતાના ટાળાને ચરવા માટે જગસમાં લઈ જતો હરણાં એના રક્ષણમાં છટાં ફરતાં ને મીઠામધ ચારો ચરતા સાંજ થતાં એ ચોતાના ટાળાને લઈને પાછો ફરતો.

આ ટાળામાં નાની નાની શીંગડીઓવાળું એક હરણું હતું સ્વભાવનું બારે સહુરી કધક જોવા સારું જ્યાં ને ત્યાં રોકાઈ જવાની એની ટેવ એટલે હરણાંનું ટાળું આગળ ચાલ્યું જતું ને એ ચોતાના જૂથથી વિખૂંડે પડી જતું. ટાળાનો માલિક કાળિયાર સમી સાંજે એને મહામહેનતે શોધી કાઢતો, ને ઠપકો આપતાં કહેતો “ જોજે, કોઈ વાર કોઈ રાની પશુના પંજમાં પડી કાળનો કોળિયો બની ન જાય ! ”

છતાય હરણાંએ એની ટેવ ચાલુ રાખી ખાસ કરીને તો પડખેના એક આશ્રમનું એ હુવાયુ બન્યું હતું ત્યાં એક સુનિ રહેતા હતા આખો દિવસ ધ્યાનમાં મગ્ન રહે હરણું નાચતું ફૂંદતું ગેલ કરતું ત્યાં જઈ પહોંચતું સુનિ ધ્યાનમાં બેઠા હોય તો એમના પમ પાસે બેસી ચોતાનાં શિંગડાની ખણ હિતારતું સુનિની દૃષ્ટિમાં દયાનો જળ હતા. પશુ અને માનવી રોજ એમની આંખોનાં અમૃત પીતાં

પણ આટલી વાતથી બનેનો સબધ પૂરો ન થતો. આ વનપ્રદેશમાં થઈને એક ભારબનો કડો જતો હતો. કાઈ વટેમાર્ગુ, કાઈ પ્રવાસી, કાઈ સાર્થવાહુ ત્યાં આડને છાંયે અસૂરસવાર રાંધી ખાવા માટે રોકાતા તેઓ જમવાની તૈયારી કરતા કે પેલુ હરણું મુનિના વચ્ચેના છેડા પકડી તેમને ત્યાં જ પી જતું એ કાળનાં લોકો અતિથિને જમાડીને જમતા. ચોતાને દરવાજેથી કાઈ બૂખ્યો અતિથિ પાછો ફરે, તો ભારે અપશુકન માનતા વટેમાર્ગુ કે સાર્થવાહુ સાધુને જોતા ને તરત બિલા વહોરાવતા.

આ મુનિ કાઈ સામાન્ય મુનિ નહોતા એ દ્વારકાના સ્વામી, વીર યાદવોના નેતા શ્રીકૃષ્ણના મોટાભાઈ બલભદ્ર હતા. પરસ્પરના કુસપથી યાદવોના નાશ થયો, દુશ્મનોએ દ્વારકા નગરીને સળગાવી મૂકી, ને શ્રીકૃષ્ણનું અચાનક પારધીના ખાણથી મૃત્યુ થયું. શ્રીકૃષ્ણ ને બળદેવ સગા ભાઈ બન્ને ભાઈઓમાં પ્રીતિની ગાંઠ જખરી છ મહિના તો મરેલા નાના ભાઈના મડદાને ખોળે નાખીને બલદેવ છ ફરેલા.

આ બલદેવ રૂપરૂપનો બહાર હતા. એ જ્યાં જતા ત્યાં એમનું રૂપ એક લોકો

[પામને બદને ગરીબો! બાળિયો છોકરાના અળામાં નાખ્યો]
નાનો છોકરો બેઠો હતો. ધડાને બદલે દોરડાનો બાળિયો કાણું છોકરાના અળામાં

ગોહિત થતા એક વખતની
વાત છે બલભદ્ર કૂવાને કાંઠે
મયા ત્યાં કોઈ ભૂવાન પાણિ
ચાડી પાણી ભરતી હતી એની
નજર બલભદ્ર પર પડી આવું
દેવતાઈરૂપ ભેઈકે તો પાગલ
થઈ મધ કાણું ધડાને પાશવા
મોટે દોરડાનો બાળિયો તૈયાર
કર્યો હતો, પણ એની નજર
બલદેવના દેહ પર ચોટી હતી
ત્યાં ભેતાભેતા કાણું ગાળિયો
પાશવો માંડ્યો - પાસે જ એનો

નાખ્યો ને ક્ષવામાં પાશવાની તૈયારી કરી

બલદેવે એ સ્થિતિ જોઈ, ને તેજો દોડયા બાઈ ચોતાની બૂલ સમજ ને
શરમાઈ અઈ આ પ્રસંગ બન્યા પછી બલદેવજીને ચોતાના પાપી રૂપ ઉપર તિરસ્કાર
આવી એવો તેજોએ ગામ કે નગરમાં જવાનું બધ કર્યું અને વસતીનો સહવાસ
છોડી દીધો. જગલમાં કોઈ વાર બિંધા મળી ગઈ તો ઠીક, નહિ તો નિરાહાર!

જે વાતની બાળ સસારને ન મળી, એની બાળ આ ભોળા મૃગલાને પડી ગઈ
મૃગલુ ખીણમાં; તજેડીમાં નહીતરી ફર્યો કરતું, કાઠને ખાતું બુઝે કે તરત દોડીને
સુનિનાવચ્ચેના છોડામાં પકડીને ત્યાં જોતી બચ આમ સુનિની બિંધાનો ક્રમ ચાલતો

એક દિવસની વાત છે દિવસોથી ઉપાડ નહોતો વાદળાં વરસ્યે જતાં હતાં
રસ્તાઓ પર પાણીનાં પૂર ફરી વળ્યાં હતાં સુનિ દિવસોથી ઉપવામી હતા પેલું
મૃગ પણ સુનિને પડજો ભૂખ્યુ જ બેઠું હતું ચોમાસુ તો મૃગસાનું કાળ. એ
તુમાં હબરો હરણાં ભીંજાનિ શરદીથી મરી બચ છતાં આ હરણુ તો વરસાદ
ધ થવાની રાહ જોઈને જ આશાભર્યું બેઠું હતું.

અત્ર વસતો છેડા' પદ્મને સુનિને લઈ ચાલ્યું

ભોગભોગે આ વખતે વરસાદ બહુ લાંબા ચાલ્યો છેવટે ધણે દિવસે ઉધાડ નીકળ્યો. પણ ઉધાડ નીકળતાની સાથે જ, રસ્તામાં પાણી ભર્યા હોય ત્યાં, કાર્મ માણસ સુસાફરીએ થોડું નીકળે !

પણ સાચી સાધના કંથે દહાડે નથી ફળી ? જરૂરી કામે નીકળેલા કાર્મ સુસાફર એ જગલમાં આવી ચડ્યો, અને આડને બંધે રસોઈ કાઢીને જમવા બેઠો. પેલું હરણું તો ક્યાન રાખીને જ બેઠું હતું. છલગો મારતું એ અંત આશ્રમમાં પહોંચ્યું, ને વચ્ચેના છેડા પકડી સુનિતે ત્યાં જોયી લાવ્યું.

સુસાફર પણ ભાવિક હતો. એણે દિવસોના ઉપવાસી સુનિતે આવતા જોયા. એ ભોજન લઈને વહોરાવવા બીભો થયો.

નાનું રૂપાણું હરણું ભાવિક સુસાફરને નીરખી રહ્યું. એના નાનાશા પટ્ટદંડયંમાં પણ ભાવની ભરતી ચઢી ‘અરે, હું પણ મનુષ્ય હોઉં તો આવા જ ભાવથી ઉપવાસીને અન્ન આપી કાયાનું કલ્યાણ સાધી શેત.

સેનાર, દેનારને અનુચોદન કરનાર — સુસાફર, સુનિતે મૃગ — ની ત્રિપુટી

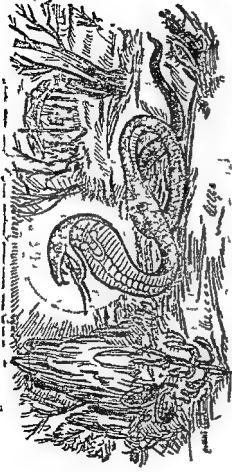
ઉચ્ચતમ ભાવના પર હતી ત્યાં એકાએક આકાશમાં એ વાદળાં અથડાયાં, ભયંકર મર્જના યર્ષ સાથેસાથ વીજળી કડેડાટ કરતી તૂટી પડી

ભારે અમકારો કરતી રામના અગ્ન્યાસ જોવી વીજળી પેલા ઝાડ પર અને નીચેના ત્રણ છવ પર પડી. સુનિ, સુસાદર ને મૃગ એકીસાથે ત્યાં મૃત્યુ પામ્યા

આવી હોયી ભાવના ભાવનારનું કદી અકલ્યાણ સંભવે ખરું ? ત્રણેના દેવ-
સાક્ષર્માં વાસ થયો

પ્યારા વાર્થક, એ ત્રિપુટીનું પવિત્ર ચિત્ર તારા હૃદયમાં દોરી છે દુનિયામાં
આવા છવેનો મેળો ખહુ મોઘો છે

અંડકોશિયો નાગ

[પાંચમી વાર્તા]

અમુઘારુ ઘોર જંગલ હતું સિંહ, વાઘ ને શિકારના પાર નહોતા ઘોળે
દક્ષાડે ફાટી પડાય એવી નિર્જનતા ત્યાં હતી, પણ ત્યાં જ એક ઠંડું સદાકાળ આવું જ

નહોતુ ચડતી પડતીના રૂઝ એણેય બેચા હતા એક કાળે અહીંથી મોટા ઘોડી રસ્તો જતો હતો અને સોનાના રથવાળા રાજગો, સુદર મ્યાનામાં બેઠેલી રાજ-રાણીઓ, મૂંછે તાવ દેતા ઘોડે ચઢીને જતા સરદાર સામતો એ રસ્તે આ જગલ વીંધીને મુસાફરી કરતા તપસ્વીઓ અહીંની સુદર વનરાઈમાં આશ્રમો બાંધીને રહેતા સાર્થવાહ અને વણઝારાની પોઠોધી ચોવીસે કલાક રસ્તો માણ રહેતો કથાય તબૂ ઠોઠાતા, કથાય પડાવ પડતાં, કથાંક રસોઈ થતી લોક જમી કરીને તારાથી છલોછલ ખુલ્લા આકાશમડળ નીચે ગાનતાનની મહેફિલ જમાવતા

એક દહાડો ન જાણે કયાંથી કાઠ ભથકર સાપ અહીં આવી ચડ્યો. પહેલાં તો એ તાપસના એક આશ્રમમાં દેખાયો સોઝાએ ‘કાગડાને બેસવું ને ડાળને પડવા’ જેવી વાત બોલી કાઠી વાત એવી હતી, કે—આ આશ્રમમાં કૌશિક નામનો તાપસ રહેતો હતો એ બારે તપ તપતો પણ તપસ્વી કોધી ન હોય એવું દુનિયામાં જવલ્લે જ એવા ગંજે છે આ તાપસ પણ બારે કોધી હતો અને પોતાના આશ્રમ પર ને પાસેના વનજગલ ઉપર બારે મોઢ કોઈને એ ફરવા ન દે કે ફળફૂલ લેવા ન દે.

ગોપના બાળકો! બિચારાં રમવા શુ આવે? દુરથી જને ભેઈને રાડ પાડે ને ભુસેડીને
ભાગે પિતા મરણ પામતાં એ આશ્રમનો! કુલપતિ યથો, જોડસે હવે તો આખા
વનમાં ભારે ચાકીપહુરો રાખવા લાગ્યો

એક વાર કેટલાંક બાળકોએ વિચાર કર્યો ‘જો આશ્રમના બાગમાંથી તો
ફળ-ફૂલ ન લેવા દે, એ તો ઠીક, પણ આખા જ મલનેાનલે એ જ માલિક છે કર્યાંયથી
એક સળી પણ લેવા દેતો નથી. ચાલો, આજ એને ખબર કરીએ, બાળ-સેના તૈયાર
થઈ એમાં યોડા રાજકુમારો પણ બાળ્યા એક હાડો લાગ ભેઈને આશ્રમ પર હલ્લો
કર્યો. ફળો તોડીને ખાવા માંડ્યાં, ફૂલો ચૂડીને ભેગાં દરવા માંડ્યા ફેળ, પેપિયા ને
જમરૂખી સાદ કરી નાખી! રાખતુ લરકરે સારુ, આ તો બાળા રાખજોતુ લરકર!

કાશિક તાપસ પાસેના ગામમાં બિલાએ ગયો હતો એ આવ્યો ને બધુ બેયુ
ત્યારે એના શુસ્સાનો પાર ન રહ્યો પછી તો તપસ્વીનો ક્રોધ! એમાં શી મજા રહી
એ કુહાડો ઉપાડીને બાળકોની પાછળ પડ્યો છોકરાં તો સાવચેત હતા, તાપસને
જોયો કે ભય ભાગ્યાં! બાળકો તો ભારે ચાલાક, કદી ટકરા પર ચઢે, કદી ખાડામાં

છિતરી નય તાપસ પ્રણ બરાબર, પીછા પકડતો રહ્યો પણ અચાનક એક ખાડામાં
 છિતરતાં એનેા પણ લપરચો ખાડો છીડો હતો જિથે માથે અદર વધારામાં
 ચોતાના કુહાડાથી પોતાનું માથું ફૂટ્યું ત્યાં ને ત્યાં એ મરણ પામ્યો.

આ બનાવ બન્યા પછી થોડે દહાડે, આ મણઝર સાપ દેખાયો બીજે દહાડે ચેલાને
 હત્યો. ત્રીજે દહાડે ગૌશાળાની ગાયોને હત્યો. બરર બૂસ કરતો આશ્રમ ઉજ્જવડ
 બની ગયો. આ વાત સાંભળી એક રાત્રે વાડીઓને મોઢલ્યા વાડીની મોરલી
 મોરલીને ઠેકાણું રહી, ને બિચારા મરણને ઘરણુ થયા થોડે દહાડે રાતનેા કુવર
 ત્યાંની નીકળ્યો, તો એનેય હત્યો વણુઆરાની પોઠોની પોઠો અડધે રહી !

લોક કહે, નક્કી કૌશિક તાપસ મરીને સાપ જન્મ્યો, એ દેવતાઈ સાપને છ છેડવાથી
 દૂર સારા ધીરે ધીરે રસ્તો ઉજ્જવડ બન્યો. માર્ગમાં કાઠા ને અંખરાં ઊગી નીકળ્યાં !

‘મનુષ્ય-લોહીના સ્વાદીલા પેલા સાપને હવે મનુષ્ય-બરખ મળવો બધ થયો,
 એણે પશુ-પખી પર પોતાનો પંજો અજમાવવા માંડ્યો, એ જ ગલનાં-ગૌચરોમાં
 ગાયો ચરવા આવતી બધ થઈ, બરવાડ બઠરાં-ધેરાંને એ તરફ હુકવા પણ ન દે

ભરી ભરી દુનિયામાં એક કાળા નાગે બારે કડપ ભસારી દીધો.

એક દહાડો એ નિર્જન વનવાટ પર કોઈ યોગીનાં, ખગલાં પડ્યાં, ગોપબાળોએ
એને જતો, બેઠ કાગારોળ કરી મૂકી, ને એ રસ્તે ન જવા વીનવ્યો. પણ પેલા યોગી
તો કોઈનું કર્મ ને સંભળતાં એ રસ્તે જ આગળ ચાલ્યો. ગોપ શોકો કહું. અરે ભલા
માણસ! તું મા બાપથી રિસાયો હો. તો ચાલ, અમે તારાં માબાપને સમજાવીએ,
પણ આ મોતનેા મારગ છાંડી દે ! તું ગરીબાઈથી કટાણ્યો હો. ને આપધાત કરવા
જતો હો. તો, સોગન ખાઈને કહીએ છીએ, કે અમે સહુ એક એક માય ને એક એક
બકરુ ઘેડુ કાઢી આપશું. માલ ચારણે ને લહરુ કરણે પણ ભસા ધર્મ ને એ રસ્તે ન જા!

પણ પેલા તો, ખડિયામાં ખાંપણ લઈ ને નીકળેલો માનવી સાચો એ તો સૂની
વનવાટ વીંધતો આગળ ને આગળ વધ્યો ને પહોંચ્યો પેલા મણુર સાપના આશ્રમમાં

તે કદ આશ્રમ હતો ! યજ્ઞની વેદી પર આડ લીગ્યાં હતાં, ને ગાયના ખીલા પર
ડા થયા હતા. ઠેર ઠેર ઝેરથી લીલાં કાચ બની બડ્યાં થયેલાં મોર, મેના
પાંપટ મરેલાં પડ્યાં હતાં. આડનાં ખરીત પડેલાં પાંકડાંથી આજો આશ્રમ છવાઈ

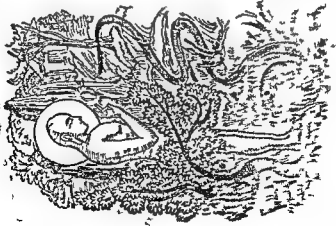
અંથો હતો કમડળ, રુદાક્ષની માળાઓ ને ચંદનકાષ્ઠ હલ જોમ ને જોમ લટકતાં અહીં એકવાર આશ્રમ હોવાની સાખ પૂરતાં હતાં

થોગી ત્યાં પહોંચ્યા ત્યારે સાપ ચારો ચરવા અંથો હતો તે તો ત્યાં જ ખડા રહી ગયા થોડી વારે પેલા સાપ આવતો જણાયો એને માર્ગસની ગધ ચાંવી હતી ધણે દુહાડે એને મનુષ્ય-ભરખ મળ્યો હતો એ વિષના કુંવારા છડાડતો, ફુંફાડા મારતો આવ્યો પશુ પેલા આદમીના મોં પર અદ્ભુત શાંતિ હતી ! એનાં મધુર નધન સાપની ઝીરી આંખો સામે મડાઈ રહ્યા નાગરાજ છછેડાયો એનો અનુભવ હતો, કે પોતાના ભયકર ફુંફાડાથી જ ગ્રાણી કાળુ મેશ થઈ જતું, એના મોતિયામરી જતા ને રામચરણ થતું ત્યારે આને તો મારા ફુંફાડાની શેશ પણ અસર થઈ નથી ! વળી ટમર ટમર મારી સામે બેસા કરે છે ! બણે મારો મિત્ર ન હોય !

સાપને પણ લવ હોય છે, ને પ્રત્યેક લવને વહેલી મોડી સારીમીઠી લાગણી સ્પર્શે જ છે એક પળ તો સાપ દીશો પડી ગયો પણ બીલ પળે એનો તામસી સ્વભાવ વળી તપી આવ્યો ! જાણે વિચારે, 'દુનિયામાં કાઈ કાઈનું મિત્ર નથી મોડે

[૪૯] નાનાને ગળે, એ અવિચળ નિયમ છે સહુ
લાગ મળે કોઠખીબને ખાઈ જનારા થાતુ છે.
આ પણ મને હજુવા નવી તરફીય સાથે
આવ્યા લાગે છે.

સાપે ભેરથી શરીરનું ગૂચળું વાળ્યું, ને,
બીજી પળે છતાંમ દીધી, ધનુષમાંથી તીર છૂટે,
એમ એ છટકા, ને યાગીને પગે ભેરથી ડખ
દીધો. ડખ એવા બારે હતો કે અદરથી
રક્તની ધારા વહૂટી ! સાપે પોતાના ઝેરની
અસર એવા પોતાની ખૂની આખ પેલા યામી
ઉપર ફેટી. અરે, એ તો એવા ને એવા
શાન્ત લેલો હતો. એની આંખમાં એવું ને
જાનું મીઠું તેજ હતું. યાગીના સુદર હાઠ

હલ્યા ને અ દરથી શબ્દો ઝર્વા, “અ ડૌકાથિક, બુર્જેઝ ! બુર્જેઝ ! કઈ સમજ, ભલાભાઈ !

આ તે શબ્દો કે અમરતના કૂંપા ! કાળભેરવ સમે કાળોતરો નામ હડો હિમ થઈ ગયો સાચા પ્રેમની ભાષાને પરુ પણ પારણે છે ! અતરનાં અમી તો પથ્થરને પણ પલાળે છે, તો સાપ કેણું ? કાઈ શિષ્ય પોતાના અપરાધની ક્ષમા માગતો ગુરુચરણે પડેતેમ, સાપ યોમીના ચરણમાં પડયો

યોમી તો એક વધુ મીઠી નજર નાખી પાછો વળી નીકળ્યો પણ એ મરેલી વનવાટ એ દહાડે જીવતી બની ગઈ લોકો ‘ભગવાન મહાવીર’ ની જે પોકારતાં વનમાં આવ્યાં, સહુ મહેવા લાગ્યાં, કે સાચો નિર્ભય આનુ નામું ! નિર્ભયને બચ શાનો !

પેલો સાપ તો હજી એ જ દયામા પડયો હતો દુનિયાના લોકોએ એને દેવતા માની પૂજ ચરૂ કરી તેઓ ધી, દૂધ ને નેવેલ ચડાવવા લાગ્યા.

એ પૂજ એનો પ્રાણ લઈ ગઈ ધી, દૂધ ને નેવેલની મધે કીડીઓનાં નૃંથ આવ્યાં એમણે ધી, દૂધની સાથે સાપની કાયાને પણ ઠાલી ખાધી.

પણ જેને આત્માનો અમર કૂંપો હાથ પડયો, એને વળી કાયાની માયા કેવી !

વાવમાંનો દેડકો

[બીજી પર્ત]

જ્યારે મહાવીરે ત્યાં અનેક ચતુર્માસ ગાળ્યાં, એ રાજગૃહી નામની સુદર
વચ્ચે એ વગેલી છે. આ નગરીના કાઠની બધાર એક

જીવન પુત્ર ત્યાં ફરતા રહ્યો.

હિંદોડા કે ફરી આવીને બેઠી ન સમજા; આ ૬૦૦૦ ભાષાના ૪૪ ગણિતના ૧

સુંદર વાવ (પુષ્કરણી) આવેલી છે આ વાવમાં એક ચોટા દુડકા રહેતો હતો એ
 પોતાને સહુથી ચોટા માનતો, ને વાવમાં રહેતાં નાનાં છવનપુછોને ત્રાસ આપી
 પોતે વાવનો માલિક ન હોય તેવો રોદ્ધ ઘેસાડતો

આ વાવ કદ સામાન્ય વાવ નહોતી, કે જ્યાં માત્ર કઠિયારા પાણી પીવા આવે,
 ને પશ્ચિહારીઓ આવીને પાણી ભરી બધ બધાવનારે જગમાં જશ રહી બધ એ
 રીતે બધાવી હતી સમચોરસ જમીનમાં બાધેવી આ વાવને ચાર વનખડ હતા પૂર્વ
 દિશાના વનખડમાં એણે ચિત્રસભા બનાવી હતી આખા દિવસની મહેનતથી યાત્રેલા
 માણસો અહીં ગીત, નૃત્ય ને આનંદથી છવ બહુલાવતા દક્ષિણ વનખડમાં પાક-
 શાળા બનાવી હતી અહીં ખાન, પાન, ખાદિમ ને સ્વાદિમ ઉત્તમ પ્રકારનું મળતું.
 અરીખ કે અમીર-પૈસા આપી શકે તેવું કે ન આપી શકે તેવું—કોઈ બૂખ્યું ન રહે
 તેવી વાવ બધાવનારની આજ્ઞા હતી

વાવના પશ્ચિમ વનખડમાં આરોગ્યધામ બનાવ્યું હતું અહીં ઓષધ ને બનું

પાનની સુદર વ્યવસ્થા હતી અને ઉત્તરના, વનખડમાં અલકારગૃહ હોતું, ત્યાં હબમે તથા પરિચારકો અતિથિઓની સેવા માટે ખડે પગે રહેતા અહીં, સ્નાન કરીને સહુ સ્વચ્છ થતા અહીં લતાકુંભે હતા, કેળના મડ્યો હતા ને ફૂલબાગ હતા સારસ ને હસ સદાકાળ અહીં રમ્યા કરતાં

રાજગૃહીમાં જે કાર્પિ-રાજના કામે કે ભગવાનના દર્શન આવતો—તે આ વાવની અચૂક સુલાકાત સેતો અને સુલાકાત લઈને મનને પ્રસન્ન કરતો સાથે સાથે આ વાવના અંધાવનાર ગુહ્યાત્માને અનેકવાર ધન્યવાદ આપતો

પ્રેમી દેડકા વાવની પાળ પર બેસી રહેતો કહી ચાર વનખડમાંથી એકાદની સુલાકાત લેતો, ને પોતે માલિક હોય તેવો ડોળકમામ રાખતો વનખડમાં પૂત ગિયું બેઠેલું બેતો કે એનો પિતો મરમ થઈ જતો પાકથાળામાં ખાવાની લાલચે નાનાં અનુભૂત્યાં દેડતાં રહેતાં માખીઓ તો બિદાન્નનો ફેડા જ ન મૂકતી આ ધરીએ આરંભે આવીને બેઠી જ સમજે ! આ દેડકા મહાશય ત્યાં જઈ પહોંચતા ને

કૂદી કૂદીને માખીઓને સળ કરવા મહેનત કરતા પણ માખીબાઈ એમ કહી માન્યો છે તે આજે માને ! આમ કુદાકૂદમાં દેડાબાઈ યાદીને લોચ ચર્ચે જતા ને આખરે અધારુ થાય ને પહેલાં વાવમાં પહોંચી જવા મહામહેનતે ડગ મારી શકતા આમ આ માલિકી ભાવવાળો દેડકો મફતની મહેનત કરતો, પણ હડાઈ દીકરાના દોભી બાપની જેમ કઈ કર્યોને સતોષ જરૂર અનુભવતો.

‘ જનમાં ફાઈ જણે નહિ ને વરની ફાઈ હું ’ નો સ્વભાવવાળો આ દેડકો એક વાર વાવની પાળ પર ઝેટો હતો. હનાણાને ઘોમ ધખતો હતો. ફરફરથી બૂખ્યા તરસ્યા એ પ્રવાસીઓ ચાલ્યા આવતા હતા તરસથી છત્ર જતો હતો તેઓએ નિર્ભજ નીરથી છલકાતી એ વાવ જોઈ ને તેનું શીતળજળ પીને તેઓ સતોષ પામ્યા. ત્યાંતો તેમણે ચારે કોરની ચાર સલાઓ જોઈ, અને અલકાર સભામાં જઈને તેઓ નાહ્યા, પાકથાણામાં જઈને જમ્યા, અને ચિત્રથાણામાં જઈને ગીત ને નૃત્યથી મનને આનંદિત કર્યું.

વિદાય થતી વેળાએ તેઓ પરસ્પર કહેવા લાગ્યા : ‘અરે, આવી સુંદર વાવ
અધાવનારનું બહુ થભે ! એની બોતેર પેઢીનું કલ્યાણ હજો ! હું નહ મણિયાર,
તારી લક્ષ્મી સફળ છે તારો શ્રમ સફળ છે તારો મનુષ્યજન્મ સફળ છે ! ધન્ય છે
તારા જેવા પુત્રરત્નને જન્મ આપનાર માતૃપિતાને !’

કહી હવાની લહેરમાં દડકો શાંતિથી બેઠો બેઠો કાન માંડીને સાંભળતો હતો.
નહ મણિયારનું નામ સાંભળી એ કંઈક વિચારમાં પડી ગયો. એને થયું કે આ
નામ મેં કયાંક સાંભળ્યું છે ! એ મારો પરિચિત માણસ લાગે છે ! આમ વિચારમાં
હોડા હિતરતા એને પોતાના પર્વબર્વનું જ્ઞાન થયું

‘અરે, એ નહ મણિયાર તે જ હું પોતે’

અને દડકાને તો પછી ઘણું ઘણું યાદ આવવા લાગ્યું. ‘રાજગૃહીનો ધનવાન
મણિયાર નહ તે હું ! એક વાર ભગવાન મહાવીર નગરીમા આવ્યા હું એમના
શંને ગયો તેમનો ઉપદેશ સાંભળી તેમનો અનુયાયી (શ્રમણોપાસક) થયો. તપ,

ધ્યાન ને ત્યાગમાં મને રસ નહોતો. એક વાર જોઈ મહિનામાં ત્રણ દિવસના મેં નિર્જલા ઉપવાસ (અઠ્ઠમ) કર્યો છોલ્યે દિવસે તરસથી મારો જીવ જવા લાગ્યો. એ વેળા મને થયું કે અરે, તરસ કેવી ભૂડી ચીજ છે! તરસથી તરફડતા પ્રવાસીઓ માટે જોઆ કૂવા-વાવડી જોાવાં છે, તેઓને ધન્ય છે કે પણ સરસ એવી વાવ જોાવાંથી

‘સ કલપનું બળ અદ્ભુત છે મેં સુદર એવી આ વાવ જોાવાં એની ચારે તરફ ચાર વનખડ બનાવ્યા હોનારો પ્રવાસીઓ એનો લાભ લેવા લાગ્યા, ને મારી કીર્તિ બાવા લાગ્યા મારી છાતી આ વખાણથી વેત વેત ફૂલવા લાગી !’

‘આ વાવની પાછળ હું બધું ભૂલી ગયો. એક દિવસ સોળ ભતના રોગથી મારું શરીર ઘેરાયું થયા ઉપચારો કર્યા, પણ સુધારો ન થયો. આ વખતે પણ મારું મન એ વાવમાં લાગ્યું હતું. એ વિષેની મારી આસક્તિ ધટી નહોતી બલકે વધી હતી. એની વ્યવસ્થા વિષે, અને એ મારા વશબેના તાબામાં રહે તેની ચિંતા કર્યો કરતો. આખરે મારું મૃત્યુ આવી પહોંચ્યું, મારો દેહ તો છૂટી ગયો, પણ મનમાં વાવ ઉપર

આસક્તિ રહી ગઈ. એને કારણે હું અહીં દેડકો સરભથો.’

પાળ પર બેઠેલા મોટા દેડકો, પોતાને પૂર્વબવનું જ્ઞાન થતાં, ત્યાં જ થીંછ મથા. એને પોતાની દુર્ગતિ પર અફસોસ થવા લાગ્યો. એનો કોથ સરી ગયો, એનું મોટાંઈનું અભિમાન એાગળી ગયું, છવજ વું તરફનો એનો તિરસ્કાર ટળી ગયો. એના મનમાંથી મારા—તારાની લાગણીઓ સરી ગઈ એ અહિંસાનો પનરી બની બંબે તણતણ દિવસનો ઉપવાંસી રહેવા લાગ્યો. પાણીમાં રહે, છતાં બંબે દિવસ સુધી પાણી પણ ન પીવે.

‘આ દેકડાના મનમાં એક જ વાત રમી રહી. ‘કુમે ફરી ભગવાન મહાવીરનો ખંતો મળે !’ એ દોડીને ત્યાં પહોંચી બઉ. એકવાર એમણે મારો ઉદ્ધાર કર્યો હતો, ફરી પણ એ જ મને તારશે !’

દેડકો રોજ વાવની પાળ પર બેસી રહે, ને જતા—આવતા મુસાફરોની વાતો ઉપર ધ્યાન આપે, રચેને એ રીતે ભગવાન મહાવીરની બાળ મળી ન્ય.

વહેરાના પગ નીચે આવીને 'ગરીબ દેહકો' પચાવ પામ્યો

કેટલાએક દિવસો બાદ રાખના હાથી અને ઘોડાઓ ત્યાં થઈને નીકળ્યા ઉપર
એઠલા સવારો વાત કરતા હતા કે ભગવાન મહાવીર ગુણશીલ ચૈત્યમાં પધાર્યા છે

દેડકાના કાન પર આ શબ્દો આવ્યા કે લાગસો જ એ-વાવથી ખહાર ફૂંધો,
અને ફૂંદતો ને છલ જો મારતો માનવસમુદાયની પાછળ પાછળ એ ગુણશીલ ચૈત્ય
તરફ ચાલ્યો એના હૈયામાં હરખ માતો નહોતો; એની ધણા દિવસની ઈચ્છા આને
પૂરી થતી હતી.

રસ્તા પર ઘોડાની, હાથીની ને રથની ભારે લાડ હતી. આ લીડ વચ્ચે બિચારો
દેડકો સાવધાનીથી આગળ વધતો હતો પણ એટલામાં એક તોફાની વહિરાતો પગ
એની ઉપર આવી બધો. કામળ બિચારો દેડકો, 'એ ત્યાં ને ત્યાં જ છુદાઈને મરણ
પામ્યો. મરતી વખતે એણે વિચાર્યું ' મને વાવ ઉપર કે આ દેહ પર જરાય મમત્વ
નથી; હું 'જીવું' કે ન જીવું, તેની મને ચિંતા નથી; પતિતપાવન પ્રભુના દર્શન કરી
શકું. કે ન પણ કરી શકું, પણ હું ભગવન, મને તારું શરણ છે '

દેડકો ત્યાં ને ત્યાં પચત્વ પામ્યો

આ વાત આર્થ સુધર્માએ પોતાના શિષ્ય આય જળને કહેતાં કહ્યું. ‘આ વાત મેં સ્વયં ભગવાનના મુખેથી સાંભળી છે હું શિષ્ય, આસક્તિ ને અનાસક્તિનું પાર-ભામ જુઓ. વાવ કરાવનારો નદ મણિધાર આસક્તિથી એ જ વાવમા દેડકો થયો, ને એ જ દેડકો અનાસક્તિથી મરીને ભગવદ્ભક્ત હર્દર નામનો તેજસ્વી દેવ થયો.’

શિષ્ય મનના ભાવોનો મહિમા સમજ્યો ને સતુલ થયો.

મુષક-વિહાર

[સાતમી વાર્તા]

એક વાર મહારાજ કુમારપાણે, આચાર્ય બગવાન હેમચંદ્રસૂરિને એકાંતમાં પૂછ્યું, હું-મહાશાની, એકવાર મારાથી જીવહિંસાનું પાપ થઈ ગયું છે, તો એનું પ્રાયશ્ચિત્ત શું હશે ? એ કેવા પ્રકારનું પાપ છે, તેની વાત વિસ્તારથી આપની

આમળ કહું છું' ગુરુની આગળ અતર જોલતાં શરમ કેવી ?

“ મારા એ દિવસો દુ ખ ને ચોકના હતા શહેરનું એકેએક માણસ અને વગડાનું એકેએક પાદડું મારું દુરમન બન્યું હતું આજે અત્યારે ખાવા મળ્યું તો હવે કાલે કે ચાર દિવસે મળશે કે નહિ, તેના બરેસો નહોતો. અત્યારે ધડપર શિર સલામત છે, તો ધડી પછી હશે કે નહિ તેની પણ ખાતરી નહોતી પહેરવા પૂરાં વસ્ત્ર નહોતાં, તો ખર્ચ કરવા પાસે કાણી કેડીય કયાથી હોય ! રાબના માણસો શિકારી કૃતરાની જેમ મારું પગેનું સૂધતા આવતા હતા મારો અને તેઓનાં લેટા થવાની તૈયારીમાં હતો, ત્યાં એક ખેડૂતે મારી રસા કરી એ ખેતરને કાંટાની વાડ કરી રહ્યા હતા. મારી વિનિતિથી એણે મને કાંટાના બારામા સતાડી દીધો.

‘એક આખો દિવસ અને એક આખી રાત હું એ કાંટા નીચે પડ્યો રહ્યો. શરીરમા તો વીછીના ડખ જેવી વેદનાં ઊપડી હતી. આખું શરીર શૂંળોથી વીધાર્ષ ગયું હતું. બીજે દિવસે કાંટામાંથી નીકળી હું આગળ વધ્યો. પણ આ દશામાં કેટલું આમળ જર્મ શકાય ? થોડું ચાલીને એક આડ નીચે આરામ લેવા બેઠો.

ધીરે ધીરે એકવીશ વાર એ દરથી બહાર આવ્યો—ગયો, ને એકવીશ ચાલીના સિલ્કા બહાર કાઢી લાવ્યો.

‘સૂરજના પ્રકાશમાં ચાલીના ટુકડા સ્પષ્ટતા હતા ઉદર એના પર જે પગેભિભા રહ્યો ને આનંદથી નાચ્યો. એણે મોંથી ચોડી વાર સિસોટી (ડાકલી) બળવી આમ એ મગ્ન થઈ ને ડોલ્લી રહ્યો હતો, ત્યાં બળામા ખડખડાટ થયો. ઉદર ચાર પગે થઈ ગયો, ને એની નાની આંખોથી બધે જોવા લાગ્યો. એને માણસની ગંધ આવી હશે કે ગમે તેમ, પણ એકવીશ સિલ્કામાથી એક સિલ્કો ઉપાડી એ પાછો દરમાં પેસી ગયો.

હું ભગવન, તમારી પાસે જૂંહું નહીં જાણુ; અસત્ય આચરવું ને પછી અસત્ય જાણવું એ તો ભારે પાપ છે મારી નજર સિલ્કા પર ચોંટી મે મનમાં વિચાર્યું કે અરે, આ મૂર્ખ ઉદરને આ સિલ્કાનો કંઈ ઉપયોગ નથી. ન એ એનાથી ખાઈ શકે છે, કે ન પી શકે છે ને મારે મન રાજના બળના જેટલી એની કિંમત છે.

‘હું તો સાવ કડકાખાલૂસ હતો હું ઊઠ્યો. હવે વાર કરું તો એકવીસના વીસ સિલ્કા તો થયા હતા, ને હુંબણાં ઉદર આવે ને વળી એક જાણો થાય મે વીસે

વીસ સિક્કા ઉઠાવી લીધા, ને કમર પરની જાડીમાં ધાલી દીધા. પછી હું થોડે દૂર સતાર્ધને ઉદરનો તમારો નેવા રાહ બોધને બેઠો.

‘યોડી વારે ઉદર બહાર આવ્યો પણ જોણે જેવું બેયું કે પોતાના ચાંદીના સિક્કા ઊપડી મયા છ, કે તરત ગાંડા નેવો થઈને તે આમતેમ ફાડવા લાગ્યો, ફાડી ફાડીને થાક્યો જાડે પેલા સિક્કા પડયા હતા, તે જગ્યાએ આવીને બેઠો, ને કાઈ વિધવા વિસાપા કરે તેમ વિલાપ કરવા લાગ્યો ને માથું ફેટવા લાગ્યો થોડી વારમાં તો પથ્થર સાથે એ માથું અફાળવા લાગ્યો બિચારા નાજૂક પ્રાણીની ફેટલી શક્તિ ! માથું પછાડી પછાડીને થોડી વારમાં એ સુકોમળ પ્રાણી મરણને શરણ થયું. કેવું લયંકર મોત !

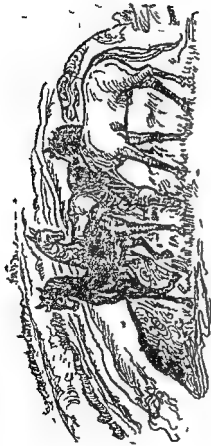
‘મારા મનને ખૂબ શોક થયો. અરે, જોક તિર્થેય પ્રાણીને આ નકામા ચાંદીના

દુકડા પર આટલો ચોહ છે, તો માનવજાત એ સિક્કાના દુકડાઓ માટે એકબીજાના થનુ બની માથા કાપે એમાં નવાઈ થી ! મને ધન ઉપર વૈરાગ્ય આવવા લાગ્યો, પણ ત્યારે ! નરાતે વિચાર કરવા જોઈતી મારા જીવનમાં યાન્તિ નહોતી મને મારવા માટે ધૂમતા મારાઓથી નાસી છૂટવા હું જાહેર અને છલ્લી વાર એ ગરીબડા પ્રાણીના દેહ પર નજર નાખી બારે મને ત્યાંથી રવાના થયો.

‘મગબન, એ દિવસો તો વીતી ગયા આપની વાણીથી આજે હું ગૂંજરાતનો સ્વામી છું, અનેકગણું દાનપુણ્ય કરું છું — પણ પેલા ગરીબ ઉદરનું કસણ મોત ક્રમે કર્યું હોયથી વીસગવું નથી હું મહાજ્ઞાની, એવું તે કું કરું કે મારા મનનો પશ્ચાત્તાપ હજવો બને !’

‘મહાજ્ઞાની ગુરુએ આખી વાત સાંભળીને ગભીર સ્વરે કહ્યું : ‘હું રાજન, ત્યાં કોઈ પ્રાણીનું અકલ્યાણ થયું હોય ત્યાં સર્વનું કલ્યાણ થાય એવું દેવમંદિર બાંધો સોડો બસે ત્યાં આવીને તૃણો-ત્યાગનો મહિમા સમજે’

‘મહારાજ કુમારપાણે એ સ્થળે સુંદર એવો મૃગ-વિહાર બંધાવ્યો ગરીબ પ્રાણી એ રીતે મરીને અમર થઈ ગયું.’

જંગલના ઘોડા

[આઠમી વાર્તા]

મીઠીન કાળમાં વાઘ ને વરૂની જેમ ઘોડા પછી સ્વતંત્ર જનવર હવે
નિયાનેજ દીપ(બટ)ની ભાજ નહોતી, એ કાલિકદીપનાં છાંડા જ મહોમાં તેઓ

વસતા હતા. આ ઘોડાઓ વનોમાં યથેચ્છ વિહરતા ને મનમાની મોઝે માણતા એ વેળાં એને માણસની તાબેદારી નહોતી.

આ ઘેટ પર સોનાની, રૂપાની, રત્નની ને હીરાની ખાણો આવેલી હતી. પણ એની ચારે તરફ પાતાળપાણીવાળો ભયંકર લવણસમુદ્ર ધૂધવતો પડ્યો હતો. એક વાર આ દરિયામાં ભયંકર આંધી ઊપડી આ આંધીમાં વેપારીઓનાં ફેટલાંક વહાણ દૂરદૂરથી તણાઈને ઘેટની નજીક આવ્યાં.

આંધી અને તોફાન શમી જતાં, વહાણો કિનારે નાંખ્યાં ને તેમાંથી વેપારીઓ ઘેટ પર આવ્યા. તેઓએ સોના-રૂપાની ને હીરા-માણિકની ખાણો ભેઈ, ને રાજ રાજ થઈ ગયા અરે, આ તો મરતા મરતા ખન્યા ને વળી માલ મળ્યો તેઓ તો સોનું, રૂપું ને હીરા-માણિક જેટલાં એકઠાં કરી શકાય તેટલા કરીને વહાણમાં ભરવા લાગ્યા, ને જૂની ખાણો ખાલી થતાં રોજ રોજ નવી નવી ખાણોની શોધમાં ફરવા લાગ્યા એ વેળા તેમણે આ ઘોડા નામના સુંદર જનવરને બેઠું માણસને બેતા જ પેલાં

નનવર જ ગલમાં દૂર નાસી ગયાં.

કુટલોક દિવસે પવન અનુકૂળ વહેવા લાગ્યો, કુટલો વેપારીઓએ જોડલો માલ ભરાય તેટલો ભરીને વહાણ હોક્યાં યોગ્ય સમયે તેઓ પોતાને નગર ખડોઆ એ કાળના રિવાજ મુજબ જોડલું લઈને વેપારીઓ રાતની મુલાકાતે ગયા.

રાતના દશદશની વાતો પછતાં તેમણે જોયેલી કાઈ નવાઈની વાત સંભળાવવા કહ્યું વેપારીઓએ કહ્યું 'એ જોડ ઉપર ઘોડા નાંખેનું સુદર જનવર અમે જોયું આપણે રથમાં આ ઠડા ને ધીરા બળદ જોડીએ જીએ, જોનો કરતાં એ સુદર લાગે વળી ઝડપી પણ ઘણું. છડીસવારીમાં પણ તેનો ઉપયોગ થાય.

રાતના કહ્યું 'તો એ જનવરને પકડી આણો.' વેપારીઓએ કહ્યું 'મહારાજ, એને પકડવું મુશ્કેલ છે સ્વતંત્ર વનનાં પ્રાણીઓનો મિનજ ભારે બચંકર હોય છે.'

રાતના કહ્યું 'જલ માત્ર શબ્દ, સ્પર્શ, રૂપ, રસ ને ગંધ રૂપ પદ્ય વિષયને

આધીન છે કોઈની પાંચે વિષયમાં, કોઈની ચારમાં, તો કોઈની ત્રણમાં, નહિ તો છેવટે એકાદ વિષયમાં પણ પ્રત્યેક જીવની આસક્તિ હોય જ છે જીવો, મધુર શબ્દ-સ્વરવી ભારે ઝડપી હરણો પણ જળમાં સપડાય છે ગંધમાં આસક્ત થઈને ભયકર કાળો નામ પણ મદારીના નાંસના કરડિયામાં પુરાય છે સ્વાદને વશ થઈ, કાંઠી પરનો ગળ ખાવાના હોભમાં, સામરના પેટાળમાં ઊંટલું માછલું પણ પકડાય છે અરે, હાથણીના સ્પર્શ-સુખના લાલચુ એવા પહાડ જેવા હાથીને પણ લોકો બદીરાન બનાવે છે તો આ ઘોડા કોણુ માત્ર ! મને તેવો શૂરવીર કા ન હોય, એની કયા વિષય પર આસક્તિ છે એટલું શોધી કાઢો એ એટલે મર્યો પડયો સમજવો !”

આમ કહીને પાંચે પ્રકારના વિષયરસની સામગ્રી આપી રાખે વહાણોને કાલિક દીપ ઘોડા લાવવા મોકલ્યાં તેઓએ ત્યાં જઈને ઠેર ઠેર મિષ્ટ પદાર્થો મૂક્યા; નાકને મને તેવી સુગંધીઓ પાથરી, બેસવા માટે સુદર બેસણાં કર્યા, ને પહાડ પર ઊમટુ કસર જેવું ફૂલું ધાસ પાથર્યું, પાસે જ ચોખ્ખા પાણીના કુંડ કર્યા પછી તેઓ

મધુર સ્વરવાળી વીણા વગાડતા ફરવા લાગ્યા.

જાસમાં સ્વતંત્ર વસતા ઘોડાઓએ આ મધુર નાદ સાંભળ્યો, સુદર ખાધ ને સુગંધી પદાર્થો ભેગા પડેલા તો તેઓ અચકાયા, પણ પછી તો આકર્ષાયા કેટલાક જાનામાના સુસાક્ષત, સહ અથા તેઓ કહેવા લાગ્યા કે આવી સ્વરની મીઠાશ ને આવી સ્વાદની મીઠાશ આપણે કદી અનુભવી નહોતી વળી ભૂંચ્યા ને, કેવા પ્રેમથી તેઓ આપણને ઊભાવી રહ્યા છ ! હું આપણે એવા નૂરસા છીએ કે તેમના આમ તરુને આદર પણ ન આપીએ ?

એક ભૂવાનઘોડો નજીક આવ્યો. એણે સંગીતનો સ્વાદ માણ્યો, મિષ્ટ પદાર્થોના આસ્વાદ લીધો, રેશમ જેવા બિજાના પર આજોડીને આરામ કર્યો એ પાછા બેઠો ને સહુને કહેવા લાગ્યો ‘અરે, આપણી જિંદગી તો વ્યર્થ ગઈ છે મજા, શી મોજ ! અલ્યા, જીવ્યા કરતા બહુયું બલિ !’

બીજે દહાડે એ આવ્યા ત્રીજે દહાડે બાવીસ આવ્યા ચોથે દહાડે બાંતર

આવ્યા પાંચમે દહાડે
તો ઘોડાનો પાર ન
રહ્યો વહાણવટીઓએ,
વખત વરતી લીધા ને
તેમને ગજે અને પગે
ગાળિયા નાખી દીધા,
ને મહુને - ખંદીવાન
ખનાવી આણુકના
ફટકારે વહાણ પર
અઢાવી દીધા

ઘોડાઓએ ધણા અવનવા સ્વાહ માણ્યા હતા, પણ આ આણુકનો સ્વાહ વળી

જુદો હતો. કેટલાક દિવસની સુસાદરી પછી વહાણો બહાર પર આવીને નાંગર્યો. વહાણવટીઓએ રાત્રને બળર આપી, એટલે રાત્ર પોતા પશુપાળકો સાથે ત્યાં આવ્યા મંજબૂત, કદાવર, દુધાવડા ને અપણ ઘોડાઓને બેઠાને રાત્ર ખૂબ ખુશ થયા તેણે તેમને કુળવવા પોતાના પશુપાળકોને સુપ્રત કર્યા -

પશુપાળકોએ તેમના મોં પર ચોકડાં ચઢાવીને, પગમાં ડામણ નાખીને, મોં, નાક, કાન, વાળ અને પગ બાધીને, નેતર, લતા કે ચાલુકના મારથી તેમને સાચી રીતે કુળવ્યા.

કેટલાક સવારી માટે સારા નીવડ્યા કેટલાકને રથમાં બેડવા માટે તૈયાર કર્યા. જગલમાં સ્વતંત્ર રીતે છવતા ઘોડાઓએ આ રીતે માણસ બનતની તાબેદારી કબૂલ કરી.

આ પ્રમાણે ભગવાન મુહાવીરે સ્વતંત્ર ઘોડાઓની પરાધીનતાની વાત કરતાં ઉપાસકોને કહ્યું કે, ‘આનો સાર માનવબત માટે એટલો જ

છે કે, જેણે ત્યાગ ને સયમભરી સ્વતંત્ર જિંદગી ગ્રહણ કરી છે, તેણે સારના પથ વિષયોમાં પડી પરવશ બની આ રીતે પીડા વેઠે છે, ને સારસ્વકર્મ કર્યા કરે છે, કદી એમનો છૂટકારો થતો નથી.’

આ વેળા આયુષ્યમાન શ્રમણે પૂછ્યું ‘હું ભગવન, તો અમારે શું નાકમાં પૂંમડાં નાખીને, આજીવંત બાંધીને, નાક બંધ કરીને, જીભ તથા અંગોને છઠ્ઠીને આ વિષયોથી નિવૃત્તિ સેવી?’

ભગવાને હસીને મધુર વાણીમાં કહ્યું : ‘નારે ના, મધુર-અમધુર શબ્દોને રોકવા માટે કાનમાં પૂંમડાં નાખવાની જરૂર નથી, સારો-નકારા રૂપો માટે આજીવંત બંધ કરવાની જરૂર નથી, નાકને દાખવાની કે જીભને - કાપવાની પણ જરૂર નથી, જરૂર છે ફક્ત મોહદયા ટાળવાની અને સમભાવ ડેળવવાની.’

આખી પરિવ્રજા આ કથા સાંભળી તિષ્ઠમાન યશ્વંત્ર,

સૂણી પશુડાં પોકાર

[નવમી વાર્તા]

એક હતા રાજા જામને 'હલી એક કુવરી' કુંવરી બુચા તો ચંદ્રની કળા
 રા. જા મોટી થઈ એટલે રાજાએ સારો વર શોધી કાઢી એના લગ્ન નિરધાર્યા,

ઝાઝેરી જન તેડાવી, ને ભારે ઠાઠમાઠ રચાવ્યો. ઘોળ, મગજ અવરાવ્યાં આંમણે રંગીની રચાવી ટાડશે તોરણ બધાવ્યાં મણિ-માણિકના થલ રોપાવ્યા. મોતી-પરવાણાની ચોરી રચાવી

કુકુ કેસર છાંટી કંકાતરી લખી દેશદેશના રાજને તેડયા દેશદેશના રાજ આંમણે આવે, ઐટલે એમને રહેવા માટે સુદર મહેલો અને જમવા માટે ભત-ભતના મિષ્ટ પદાર્થો પણ બેઠાંએ ને ! વળી ક્ષત્રિયો પરમાટીના ભારે શોખીન. ઐટલે રાજએ પોતાના શિકારવાડામાં ભતભતના ભતવર એકઠાં કરેલાં, એમાં સુદર શિ ગડાંવાળાં હરણા હતા, મખમલ જેવી ચામડીવાળા સાબર હતાં, ગાયના જેવાં દુખાવડાં ને ગરીબડા રોજ હતાં, ઘોળાંદૂધ જેવા ને મીઠી મીઠી આંખો મટમટાવતાં સસલાં પણ હતા, બોળાં બકરા, ગભરુ ઘેડા ને મસ્ત પાડાને તે પાર નહોતા. ચકલા, હોલા ને પોપટ-મેના જેવા સુદર પંખીનાં તે પાંજરાનાં પાંજરાં ખડક્યાં હતા. માછલાંના તે કુડના કુડ બરી મુકયા હતા

બન નગરને સીમાડે આવી પહોંચી ટાલ ભેરથી વાગવા લાગ્યા શરણાઈઓ ભેરથી મહેકવા લાગી સ્ત્રીઓ મગળગીત ગાવા લાગી આ સુદર સ્વરો સાંભળી હરણાં બાલ્યાં ‘અરે, કેવા મધુર સૂર છે મન યાય છે, કે આ ઊંચી કોંઠાળી વાડો ટકીને ત્યાં બઈ, એ મધુર સૂરોની મળ માણીએ’

એ સાંભળી પડખે બાધેલા પાડો રોષથી બાલ્યાં ‘કુનિયામાં તમારા જેવા કાઈ મૂરખા નથી. સ્વતંત્ર વનમાં રહેા છો, પણ આ મૂરનો શોખ જ તમને હુલામ બનાવે છે આ સ્વરો બલે માનવજાત માટે મમલસ્વરો હોય, આપણા તો માતનો સાદ પડયો છે ! હરણબાઈ !’

‘હુ, હુ કહ્યું તમે પાડાબાઈ ?’ ચકળ હરણાં માતની વાત સાંભળી મર્બાર થઈ ગયાં, ને માટી માટી આંખોમાં પાણી લાવી પૂંછવા લાગ્યાં. ‘બાઈસાખ, મરવાની વાત ન કરશો. મારી માને હુ એક જ છું. બલે અમે સ્વરનાં શોખીન

હોઈએ, પણ ૬૪ મરવુ કાઠને ગમે ખરું ! આપણે મોતનો સાદ પડયો, એ વળી તમે શું કહ્યું ?

‘એ પાડાભાઈ, અત્યારે આ ફિલસૂફીનાં ફીફાં શા ખાડવા બેઠાં ?’ વાતમાં વચ્ચે ભગણું પાડતાં રોઝ ભાઈએ કહ્યું. ‘અહીં તો બધી વાતે લીલાલહેર છે અલ્યા ભાઈજા ! મળ્યું છે તો ભોગવી બણો ને ! અહીં ન વરૂં કૃત્તિનાનો ભય છે; લીલા ધાસ, તાબા ફળ ને ચોખ્ખાં પાણી બર્યા પડ્યાં છે પેટ, ભરીને ખાઓ, પીઓ ને નાચો ને ! આજની ધડી રળિયામણી, કાલ કાણે દીઠી છે ! તમારી વાતો સાંભળીને મારુ તો માથું ચઢી આવ્યું.’

રોઝભાઈની વાતો સાંભળી બકરાથી ન રહેવાયુ ‘એણે સગી આજે પોતાનાં માખાપને, ભાઈ-ભાંડુને હણતાં ને રસોઈઘરમાં રધાતાં જ્યાં હતાં એણે કહ્યું ‘સોકામાં જે માણસ

નચિત હોય એને 'રોઝ' કહે છે તે આજે સાચું ક્યું રોઝબાઈ ! વનમાં તમે વાધ-
ચિત્તાથી સહેલાઈથી છટકી થકો, પણ આ વાડામાંથી છટકવું સહેલ નથી. આ
શોખ બધા તમારી નતનો ભોગ લેનારા છે ! બુઝો, પછે રસોઈયા તમારી દુહમાં
બબરાવવાં મીડું — મસાદો તૈયાર કરી રહ્યા છે, ને-ચેલા આદમી ઘોટા ચકચકતો છરો
પાણી પર અનવાળી રહ્યો છે !'

આજે આજે નજર કરી, 'તો' ભલે મરદદરમ નેવું. ભાઈનાર વનમાં સહુ મળી
જાડમાં જાડમાં જાડું રહેવાનું છે, આપણે તમારો નાનામાંનો છોકરો, આ
રકડાભાઈ, પાડાભાઈ નજરે નગચમાસી છે નગરની રીતમાત્રાની ક્યુ બાળકોનારે જોયે,
મની વાત કાઠી નાખવા જેવી નથી. આપણે લખના શોખમાં મોડા મધ્યમ્યકા
ને મસાઈ પડીએ છીએ માર્યસ બત તો ભાઈ સ્વામીને સુચી દોમ છે,
મને મને જાણી કરી, ખાડા ઉપર લીસુ માસ પાવરી બસભલા હાથીને પકડતા
મને મને જાણી કરી, આપણામાં ગરીબો ગરી સાપ ! એને પણ સંગીતના

અન આ સાપ ..

કરી મૂક્યો. પાંજરાં તોડીને નાસવા માગ્યા ..

શેખમા મદારીના પાથમાં સપડાતો મે બેથો છું !’

‘ભાઈએ, ધોરેથી વાતો કરો અમારી રમત-
માં ભગ પડે છે !’ કુંડમાં રમતાં નાનાં નાનાં
માછલાંએ પોકાર કર્યો

‘અને આ માછલાંભાઈએ, જીવલેણ કાંટાની અણી ઉપર ચોટલા નરા જેટલા
સોટને ખાવાના એટલાં લાલસુ છે, કે પોતાનો જીવ હોમી
દે છે ! એમને તળવા માટે પેલી ઠડાઈમાં મગધગતુ
તેલ ઊકળી રહ્યું છે ! એ જીવે તો એમની આંખો
ખૂંસી ભય, ’રાતી માંજરવાળાં એક કૂકડાએ કહ્યું
અધાને હાથે-પગે બાંધ્યાં હતા, આ કૂકડાં તો છુટ્ટા હતાં

‘અરે કૂકડાભાઈ, જે તમે કહેતા હો એ સાચુ
હોય તો, અમે તો બધાયેલાં છીએ પણ તમે તો છૂટા છો, ભાગી છૂટાને !’

‘ બાલ્યપણાનું જ દુ ખ વળી વધુ છે ! ફેફસીને સુવાળાં શાં ? એ કહેવત તો બહોલ છે ને ! તાસીને કયા જઈએ ! માનવન્ત કયાં નથી ? બાણીએ છીએ ને મરીએ છીએ આપણને મારનાર આ માણસો એમ નહિ બલતાં હોય કે આપણાં જેવું તેમને માથે પશુ મોત છે ! છતાં ’

ત્યા તો સુદર એવો રથ નીકળ્યો—જરિયાની પડદા ને મોતીની ઝૂલવાળો. એમાં દેવતા જેવા રૂપવાળો એક રાજકુમાર બેઠો હતો. પગમાં મોતીજડિત મોઝડી-એ હતી મળામાં હીરાના હાર હતો. માથા પર રત્નમડિત સુગટ હતો, જેની કલગીમાં નવલખુ માણેક ઝગારા મારતું હતું. એના આખા દેહ પર સુગંધી પીળી પીળી ખીઠી મહેકી રહી હતી.

‘ અરે, આ જ વરલાડો છે, જેના લગ્નના જમણ મોટા આપણો જન લેવાશે. ’ અને આ સાથે જ શિકારવાડાના બધાં પશુ અને પખીઓએ બારે કકળાટ મૂક્યો. પાંજરાં તોડીને નાસવા માગતાં હોય તેમ પખીઓ પાંખો ફેફડાવવા

લાગ્યા. ખીલા છોડીને ભાગવા દુનિયામાં હોય તેમ પરુઓ ખીલા પર પર પછાડવા લાગ્યાં.

‘અરે, ભલે એ રાજનો જમાઈ હોય, પણ આપણો તો જન્મ છે ! આપણે એને દુરભન દેખીએ છીએ !’ એમ વિચારી પરુ-પ ખીલા વધુ ને વધુ કાગારોળ મચાવી રહ્યાં.

રથમાં લહેરથી ચાલ્યા આવતા રાજકુમારે આ યોદ્ધા સાંભળ્યો, સામે જ રાજમહેલના ઊંચા ગોખ શોભી રહ્યા હતા એ ગોખને માથે કોડબરી રાજકન્યા રાહ બેઠીને ખડી હશે ! આવા આવા વિચારોમાં અટવાતા રાજકુમારે સારથિને રથ થોભાવવા કહ્યું. રથ થોભાવીને એ અણસ પરુઓની વાણી રાજકુમાર સાંભળી રહ્યો.

એક સમયે સસલીને કહેતું હતું ‘અરેરે, દુનિયામાં ન્યાય જ ક્યાં છે ? ન્યાયના કરનારા રાજ જ અન્યાયના કરનારા છે નહિ તો જેનું આપણે કાઠફાળી ખાધું નથી, જેનું કાઠ ફી આપણે બગાડ્યું નથી, અરે, મનમાં જેનું કાઠ ફી ભૂડું ચિંતવ્યું પણ નથી, એ આપણા છવના દુરભન કેમ બને ?’

‘અરે, વહાલામાં વિભ્રમ પડાવનાર આ માણસો માથે આભમાંથી કડકડતી વીજળી પડશે’ એક હરણીએ આખમાં આંસુ સાથે કહ્યું, ‘સવાં વેતનો એમનો ચેટનો ખાટો પૂરવાં, નવટાંકની જામના સ્વાદ સારુ, આપણાં હાજરો બાઈબાંડુ ને સર્ગાવહાલાને એ દુહાંએ જીવતાં રોકી ખાધાં ! હું તો કહું છું કે મરહી એમને બરખાને, કોગળિયું એમને ખાને, અને દીકરીએ એને દીવો ન રહેલો .”

આ સાંભળી એક પાડાએ કહ્યું ‘હરણીબાઈ, એમ ન બાકીએ સહુનાં કરમ સહુને વેઠવાના આ ભવે એ હજુનાર છે ને આપણે હજુબાઈએ છીએ પર-ભવમા એ જનવર હશે ને આપણે માણસ હોઈશું. બાકી જીન, પરભવમાં આપણે કોઈને વગર વાંકે શરાખ્યાં હશે, તે આ ભવે આવો અવતાર મળ્યો આ ભવમાં ફરી કોઈને શરાખીને શાંભાટ આપણે આપણી બલતુ ભૂડું વાંછીએ.’

હરણી બાકી ‘બાઈ, મને મરવાનું દુખ નથી, પણ એ મને પહેલી મારે ! સારું. મારી આજ સામે મારાં બાળને ન હજુ તોય તેમનો પાડ ! એટલી દયા

ઝામને હેથ નહિ વસે ?’

“ માણસના મનમા વળી દયા કેવી ? ઝામ તો રૂવે તોય સ્વાર્થ માટે હું તો ક્રાઈ માણસ મરી ગઈશો બેઉ હું, ને ઝામની પાછળ રેતાં કઠળતાં માણસો બેઉ હું, ત્યારે મારી કઠળતી આંતરડી ઠરે છે શું માણસનત ઝાટકી બધી મૂર્ખા હશે કે ઝાટલુય નહિ સમજી શકતી હોય કે જીવવું જેમ ઝામને ગમે છે, ઝામ સહુને મરે છે, આપણાં વહાલાંને વિયોગ આપણને સતાપે છે, તેમ સહુને સતાપે છે ! જન શું કે જનવર શું ? જીવ તો બધામાં સરજો છે ને !’

‘ ચૂપ રહો ! ચૂપ રહો !’ વાડની ટાચ પર બેઠેલા કૂદડાએ આલખેલ પોકાચી, ‘ જેના લગ્નજમણ માટે આપણી હત્યા થવાની છે, એ રૂપાળો રાબડુંવર આપણી તરફ આવી રહ્યો છે’

‘ અમને બીક લાગે છે એણે આપણી વાતો સાંભળી હશે ” વસૂદા ગયેલી બેસે કહ્યું, ‘આ માણસો બારે નિહાર છે હું દૂધ રેતી ત્યારે મીઠા મધ જેવા

ચારે। ખવરાવતા જ્યારે તેમને લાગ્યું કે હવે હું કૂધ માટે નકામી થઈ, એટલે
કસાઈવાડે વેચી દીધી નહીં, એ આપણે। ગુસ્સામાં પ્રાણ દોશે,

‘ અરે, મોડા પ્રાણુ છેતા હોય તો વહેણા લે મરવા બેઠા પછી વહેણુ શું ને
મોડુ શું ? તું તો તારી વાત કહે છે, પણ હું તો એમ કહું છું કે માખાપ ધરડાં
થાય એટલે વખાઈ નાખનાર આ જ સોઢા છે એવાં પાસે દયાની માગણી થી ? જો
તમે ડરતા હો તો હું પહેલાં આવીને બિભો છું બહે, મને પહેલાં હાથી નાખ પણ
ખખરદાર, જો કોઈએ દયા માગી તો ! ’ મસ્તીન પાટા આગળ આવીને બિભો રહ્યો

પેલા રૂપાળા રાજકુવર વાડાના બારણાની પાસે આવી પહોંચ્યા હતા એની
અખભાંથી દયા ઝરતી હતી ધીરેથી એણે દરવાખને। આગળિયો ઉધાડી નાખ્યો।
પણ ત્યાં તો વાડાના રણેવાળ કોથથી ધમધમતા આવી પહોંચ્યા બીજે કાઈ હોત
તો એક ધા ને બે કટકા કર્યા હોત, પણ જોયું તો આ તો રાખછના જમાઈ પોતે !
એકદમ બધા નમી પડ્યા, ને ગળગળે સાદે કહેવા લાગ્યા : ‘ સ્વામિનાથ, આ

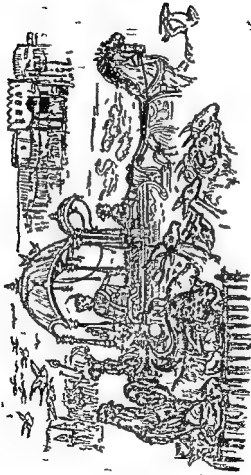
તો લગ્ન-જમણનાં પશુ છે જાનેયા શુ ખાશે ?’

પણ પેલા કુવર કમ્પન જોલ્યા જોણે આપો જાણી નાખ્યો રથના હાકનારને હુકમ કર્યો કે બંધા બંધપાશ છોડી પશુ-પંખીને છૂટા કરો ! હુકમને તરત અમલ થયો પશુ-પંખી તો છૂટા થઈ ગેલ કરતા સ્વસ્થાન ભણી ચાલતાં થયા પાંજરા-માથી છૂટા થયેલા મેના, ચોપટ ને મોર મીઠે કરે ખુશાલીના ગીત ગાવા લાગ્યાં

વાડાના રણવાળો તો પોતાના રાજ પાસે દોડ્યા ગયા ને કહેવા લાગ્યા ‘ગજબ થયો, મહારાજ ! ચિકારવાડાનાં તમામ જનવરને છોડી મૂકવામાં આવ્યા’

‘કાણે છે એ બધાળો માનવી ?’ રામજીએ ગુસ્સામાં તલવાર પર હાથ નાખ્યો ‘એને પકડીને અહીં કેમ ન લાવ્યા ? મારી પાસે શુ મોં લઈને આવ્યા છો ? થરમાતા નથી ?’

‘બીબી કામ્પ હોત તો, રાજવંશી જમણ-બગાડનારને અમે ત્યા જ હતી નાખત, પણ આ તો ’’

સુખ થયેલા એ આનંદમાં ગીત ગાતાં નાકા

‘ઝે તે કાણુ? અરે, આ તો મારી આળસનો સવાલ છે સગો બાઈ હશે તોપણ નહિ સાંપુ? મને તેનું નામ કહો. જોને સમ કરવા માટે મારા હાથ તલસી રહ્યા છે,’

‘ઝે સમ ન થઈ શકે એવા માણસ છે, જોમનું નામ નેમકુમાર!’

‘કાણુ વરરાજ પોતે?’

‘હા પ્રભુ!’

‘કુવી છાકરવાદી કરી તેમણે! લગ્નના જમણમાં હું મારું શું મો બતાવીશ? ચાલો, ચાલો, હું પોતે તેમની પાસે આવું છું,’

રાજાજી ત્યાં આવ્યા જુએ છે તો નેમકુમાર બંતે વાડામાથી બનવરો છૂટા કરી રહ્યા છે. જોકે આનંદી પોપટ જોમના ખભા પર આવીને બેઠા બેઠા મીઠું બાલી રહ્યા છે. હરણો હરખની કિકિયારી કરતાં હરિયાળી ઘોર પર ગેલ કરી રહ્યાં છે અહા, રહો! અહા! બર પહેલા જ્યાં નરકનો ત્રાસ હતો, ત્યાં સ્વર્ગનો આનંદ પ્રગટ્યો છે. ‘નેમકુમાર! આ શું કરો છો?’

‘અણાસ છવોને અભય આપી રહ્યો છું ’

‘તમે રાજવંશીની રીત ભૂલી ગયા હાગો છે ’ રાબજીએ ઠપકો આપવા માંડ્યો
 ‘રાજવંશી રીત એટલે આ પાપની રીત ! માણસ જેટલો મોટો એટલી ઝની
 નાનાનું રક્ષણ કરવાની જવાબદારી મોટી આપણે તો મોટા થઈને સહુનું ભક્ષણ
 કરવા માંડ્યું છે રહ્યું આ રાજ ! સર્વું આ લગ્નથી ! જ્યાં આટઆટલી હિંસા ભરી
 હોય ત્યાં મારાથી કેમ યોગાય ? ’

‘તો શું સાધુ થઈ જશો ? ’ રાબજી મરકરીમાં કહ્યું

‘જરૂર આવું પાપમય જીવન છવવા કરતાં—જ્યાં પળેપળે હિંસા ને હત્યા
 ચાલી રહી છે તેના કરતાં—સાધુ થવું સારું મારો જન્મ તો સસારમાં અભય
 સ્થાપના માટે છે સારથિ, રથ પાછો વાળ ! ’

જેતજેતામાં રથ પાછો વળી ગયો. લીધેલાં લગ્ન અધૂરા રહી ગયાં. મજાગીત
 બંધ થઈ ગયા. પરણવા આવેલો રાજકુમાર પાછો ફર્યો તે ફર્યો.

[૮૦]

આજે રસ્તે ભેળાં પશુ મૂંગા મૂંગા આશીર્વાદ વરસાવતાં હતાં મખીઓ
જેલમાં આવી ગીત ગાતા હિડતા હતાં આખુ વન બણે હસતું હતું !

ધન્ય હો ! ધન્ય હો એ રાજકુમારને, જેણે નરકમાં સ્વર્ગ પ્રગટાવ્યું !

સમળી-વિહાર

[સ્વર્ણ વાર્તા]

નૈર્મદા નામે સુદર નદી છે એને તીરે બહુથ નામનું નગર વસ્યું છે એ નગરની ઉત્તર દિશામાં કારટ નામનું વન છે એ વનમાં સુદર એવો વડો છે એની ડાળોમાં સેકડો પખીઓ માળા નાખીને રહે છે

એમાં એક શકુનિકા યાને સમજી રહે સમજા-સમજીના ધોરાક જ પર-
માટીના પથ્થ આ સમડી બારે દયાધર્મી, છવતા છવને કદી હેરાન ન કરે સહજ
ચીતે મળે એ ખાઈ સે, નહિ તો ભૂખી પડી રહે

એક વખતની વાત છે ચોમાસાની ઋતુ છે અનરાધાર મેહ વરસે છે-રાત ને
દહાડો વરસે છે સહુ પખી ભૂખ્યા ને તરસ્યાં વડલા પર લપાઈને ઊઠા છે એમાં
શિકારી બાળ પથ્થ છે ને ગરીબ ચકલાં પથ્થ છે, ભોળાં પારેવાં છે, ને લૂચ્યા
સમડા પથ્થ છે શિકારી બાળની છમ ગરીમ ચકલાંને બ્રહ્ પાણી છાંટ છે, પથ્થ
પેલી દયાળુ શકુનિકા કહે ‘ખજરદાર ! આપણે સહુ સાથે રહેનારાં ! પડોશી !
સુખદુઃખનાં સગાથી ! કાઈ કાઈના પર કરડી નજર પથ્થ નાખશે મા !’

પેલો બાજ કહે. ‘પણ અમને કહીને ભૂખ લાગી છે, અને મેં તો વરસતો બંધ રહેતો નથી.’

શકુનિકા મીઠાશયી સહુને સમજાવતાં કહે ‘આપણા પડોશી-ધર્મની કસોટી પણ આવે વખતે જ થાય ને! એક દહાડો શુ-ભસે ને સાત દહાડા સગી વરસે! એકએ, એની ધીરજ ખૂટે છે કે આપણી!’

મેં પણ લાગણાગટ સાત દહાડા વરસ્યા! આઠમે દહાડે ઉધાડ નીકળ્યો, એટલે સહુ પારાકની શોધમાં છાડ્યાં ચાણી શકુનિકા પણ બક્ષની શોધમાં નીકળી છવજડ તો એકએ એટલા, પણ પેટ કાળે એને કાઈ છવને મારવાની બધી એમ કરતાં એ એક શિકારીતા આગણામાં પહોંચી શિકારીએ આંગણામાં માસના ટુકડા મૂકવા મૂકેલા શકુનિકાએ એમાંથી એક કકડો ઉપાડ્યો, ને માળા તરફ પાછી ફરી ભૂખથી એની આંખે ઘોળાં પીળા વરતાતાં હતાં

આંગણામાં બેઠેલા શિકારીની નંજર સમજી પર પડી. એના મોંમાં રહેલો

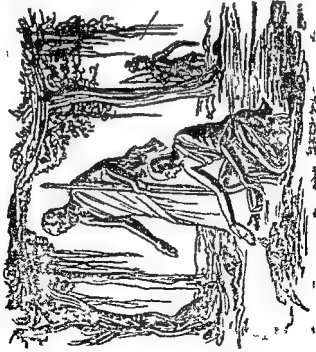
પરમાત્માનો દુકડો ભેંસો, ન જીને કાળ વ્યાપ્યો. ઝર પાથેલુ તીર લઈને જ્ય પાછળ પડ્યો સમજી તો આકાશના સાતમે માળે ઊડનારી ! જીને કાણ પહોંચી શકે ?

ભૂખી શકુનિકા યોડુ જિયે આકાશમાં ઊડીને વડલા પર આવીને ઊતરી શિકારી બરાબર પીછા પકડતો આવતો હતો સમડી જેવો. ચેંસો ભક્ષ આરોગવા ભય છે, તેવું જ સનનન કરતું તીર આપ્યું ! ખાવું ખાવાને ઠેકાણું રહ્યું, ને તરફડિયાં મારતી ધવાથેલી સમડી નીચે તૂટી પડી !

પુણ્યનો ભેગ છે જ્ય વખતે જ્ય સાધુ વિહાર કરતા આવતા હતા જ્યમણે સમડીને નીચે પડતી ભેઈ તેજા તરત ત્યાં ભેઈ પહોંચ્યા સાધુજીને ભેઈ શિકારીએ પોતાનું તીર અને માસનો દુકડો લઈ ચાલતી પકડી.

દયાના અવતાર મુનિરાજેએ પોતાના પાત્રમાંથી પાણી લઈને સમડીના દેહ પર છાટ્યું. સોહી નીચળતી સમજીને યોડી વાર શાન્તિ વળી. જ્યણે પોતાની ભેગન-પથી આંખો ઉઘાડી. મનિજીએ શાન્તિનો મત્ર સંભળાવ્યો. જ્યણે મત્ર સંભળતી

હોય તેમ જીકીટરો મુનિ સામે તાકતી એ પડી રહી

તીર કાળજની આરપાર અયું
 નુંહરુ લોહી ધડધડ વહી રહ્યું
 હરુ થોડી વારે જોલે માથુ
 દાળી દીધુ ગરીબ સમડીના
 પ્રાણ છોડી મયા

માણસને કાઠ યાદ કરતું
 નથી, તો સમડીને કાણ
 યાદ કરે? પણ અચાનક જોઈ
 દહાડો! સિદ્ધલક્ષ્મી પની રાજ-
 કુમારીના રથ એ વડલા નીચે
 આવીને થોભ્યા કેટલાય
 ઘોડા, કેટલાય રથ, કેટલીય
 પાલખીઓ, કેટલાય માંડિયા!

રાજકુમારીએ રૂપાળો ઘેઘૂર વડેા જોઈ ત્યાં રથ રોકાવ્યો. એની રૂપાળી વડવાઈઓનીચે મખમલી ખાલીયા પાથરી સહુ વિસામા હોવા જોઈ આવું રળિયામણું સ્થાન જોઈ રાજકુમારી વિચારમા પડી ગઈ એને કોઈ દૂર દૂરની વાત યાદ આવતી હતી એ કહે, અરે ! પૂર્વભવમાં હું સમડી હતી અને આ જાડ પર રહેતી એક પારથીએ મને તીર મારી મરણતોલ કાયમ કરી, ત્યારે દયાના અવતાર મુનિઓએ શાંતિના મત્ર બણી મારો ઉદ્ધાર કર્યો હવે તો હું અહીં રહીશ, ને દયાધર્મ પાળીશ.

કુવરીએ અહીં યાજ્ઞા નાખ્યાં, રાજપાટ તળ્યા, મહેલ ને માળિયાં છાંડ્યાં, મેવા મીઠાઈ તળ્યાં ને એ તો ગરીબોની સેવામાં લાગી ગઈ એણે ભગવાનનાં દેરાં બાંધ્યાં, રોગીઓ માટે દવાખાનાં જોડ્યાં, ગરીબો માટે દાનશાળા બંધાવી, વિદ્યાર્થીઓ માટે જાડશાળા સ્થાપી જોતજોતામાં એ વડેા વિહારના રૂપમાં ફેલાઈ ગયો.

હોકાએ એ સ્થાનને ‘શકુનિકા-વિહાર તીર્થ’ નામ આપ્યું, જેનો ઉદ્ધાર રાજ દસાગપાલના વખતમાં પ્રદાપની દિવ્યનામ ગણ આપનારે કર્યો.

કબૂતર અને સીંચાણો

[અનિષ્ઠાશી વાર્તા]

મેધરથ રાજ સોનાની હીડાળાખાટ હીચી રહ્યા છે સામે ગોખમાં એક ભોળું કબૂતર ઘટ્ટર ઘૂં ઘટ્ટર ઘૂં કરતું ગેલ કરી રહ્યું છે રાજ્ય ચલાવનારની બિહગીમાં ચિંતાનો કમ્પ પાર છે ! આ ભોળા પખીની ભોળપ પર રાજને ભાવ ઊપજે છે રાજભલ વિચારે છે. ક્વી-સુખ અને નિરાંતની જિંદગી જીવે છે આ ભોળું બનવર ! આપણાં તો દિવસ દુ ખમા ને રાત ઉપાધિમા બંધ છે સ્વકર્મ ને સ્વધર્મ વિષે વિચાર કરવાની તો ફેરસદ જ કયાથી-લાવવી !

રાજ આમ વિચાર કરે છે, ને મનમાં સમતા-ભાવ રહે છે એવામા બારી પાસે હવામાં સૂસવાટો સભળાયો પવનની પાંખ પર આવતી એક તીણી ચીસ કાને પડી. રાજએ ભ્રેયુ તો ઘડી પહેલાં ગેલ કરતું કબૂતર એ પગ વચ્ચે ડોક નાખીને બચથી કાંપતું હતું, બણે એણે મોતના કાસદને ભ્રેયો નહોય ! અરે, કાઈ કરતાં કોઈ અહીં નથી, ને ભોળું કબૂતર આટલું ડરે છે કેમ ? રાજ ભ્રેવો રાજ, પૃથ્વી આખીનો પાળનાર હું સામે બેઠો છું, પછી કોઈ જીવને ભંય શાનો ?

રાન ચોતાનો ધર્મ વિચારી રહ્યો, ત્યાં તો તીરના વેગે એક શિકારી બાજ અદર દાખલ થયો એણે બયથી અધમૂઆ થયેલા કબૂતર પર ચોતાનો ખૂની પળે નાખ્યો

રાનજી હીડોળાખાટ પરથી સફાળા ઊભા થયા, નેદાડીને કબૂતર પાસે પહોંચ્યા, બાજ પક્ષીના પંજમાથી કબૂતરને હોડાવી ચોતાની છાતીએ ચાંપ્યું, ને ઘોલ્યા :
'રે કુલ! આ ભોળા પખીનો મહાર કરતાં તમે જરાય સાજ-શરમ આવતી નથી?'

બાજ પક્ષીને બાણે વાચા ફૂટી! એ કહેવા લાગ્યું 'રાનજી, જીવના આશરે જીવ રહ્યો છે હાલા ચર્ષને કા બૂલો? તમે બૂખ્યા હો ને ભોજન મેળવવા ઉદ્ધમ કરો, એમાં પાપ શું? હું બહુ બૂખ્યો છું, ને આ માટું ભોજન છે'

'તારા પેટની એક ટકની અગન કારવા આ ભોળા કબૂતરનો ભોગ?'

'હા રાનજી, જીવના આશરે જીવ રહ્યો છે તમે સમજી છો, છતાં કેમ સમજતા

નથી ? તમે એને બચાવશો, તો હું મરી જઇશ. દયા એવી ન હોવી જોઈએ કે જે એક જીવને બચાવે, બીજાને મારે વળી આ કબૂતર પર મારો હક છે કાઢના હકની રાજમી ના કેમ પડાય ?' બાજ જોડ્યો, એણે રાજને જોયો બાંધી લીધો.

‘તું મારે તે આપુ, પણ આ કબૂતરને છોડી દે.’

‘એક શરતે છોડુ ? એટલા વજનનું કેઈ માણસ ચોતાનું માંસ મને આપે.’

રાજ વિચાર કરી રહ્યા માણસનું માંસ કેમ અપાય ? એક જીવને બચાવવા બીજા જીવની હત્યા કેમ થાય ? અને જે એમ ન થાય તો પછી આ બાજ પછી ભૂખ મરી જાય એનું શું ? આખરે રાજએ વિચાર કર્યો, કે દયાધર્મનું માંસનું ચોતાની દેહથી જ કરવું સાનું !

પણ પળ બર વિચાર આવ્યો અરે, એક મામૂલી કબૂતરને બચાવવા મારો રાજને તો દેહ આપી દેવો ? બીજા પળે વિચાર આવ્યો કે નાનું કે મોટું, કર્તવ્ય તે કર્તવ્ય ! રાજજીએ કહ્યું : ‘બાઈ સીચાણા ! હું દયાધર્મને પાળનારો છું મારાથી એક

છવને સુખ આપવા બીજા જીવને દુખ ન અપાય દુઃખ કાઈને દેવાનું હોય તો દયાધર્મી પોતાના દેહને જ દે' આ કબૂતરના બારોબાર મારા દેહનું માસ તને આપુ છું, તે લઈને તું આને છોડી દે'”

‘રાબજી, જેવી તમારી મરજી પણ કબૂતરના વજનથી જરાય ઝોલિ' કે વધતું નહિ લઉં !’ બાજ જોલ્યો.

રાબ કહ્યું ‘ભાઈ, ત્રાજવે તોળી લેજે ને !’

રાબજી તો ત્રાજવું મેળવ્યું એક પલ્તામાં કબૂતરને મૂક્યું, બીજા પલ્તામાં પોતાની જથ્થામાંથી કાપીને માંસનોા દુકડો મૂક્યો પણ હલકું લાગતું કબૂતર બાદે વજનદાર નીકળ્યું રાબજી પોતાના શરીરનોા બીજો ભાગ કાપીને મૂક્યો, પણ પોતાનું પલ્લુ ઊંચું ને ઊંચું જ રહ્યું

રાબ મેઘરથ વિમાસણમાં પડી ગયા કાઈ ઈદ્રબળ જેવું એમને લાગ્યું પણ અમે તે હોય, પોતે તો પોતાનું કર્તવ્ય બળવલું જ જોઈએ, આખરે તેઓ પોતાનું

આખરે રાબ્દાલ પોતાની મસ્તક શાપવા તૈયાર થયા.

મસ્તક કાપીને ત્રાજવામાં મૂકવા તૈયાર થયા અને ચોતાનું માથું કાપવા જેવી કોમળો તલવાર-હાથમાં ઉઠાવી કે એકદમ ક્રોધી કોમળો હાથ અલી સીધો

એકાએક દિવ્ય વાનિ ત્ર વાગવા સાગ્યા, દિશાઓ પ્રકાશથી ભરાઈ મઈ, હવા મુગધી બની મઈ અલૌકિક તેજથી ઝળાંદળાં થતા એક દેવ અને દેવી સામે હાથ એકાને જાવા હતા, ને સુષ્પથી જાસતા હતા :

‘ધન્ય રાજન્નુ ! ધન્ય તારો ! ઇયાધર્મ ! જોવા દર્યાધર્મનો પૃથ્વી પર વિજય હો ! રાજન્નુ, એ કર્મુતર કર્મુતર નહોતું ને બાળ એ બાળ નહોતો પછ સતિ-યાઓનાં સતનું પારખું દેવા આ રીતે કરે છે ! મતની ખાતર તારા આ બલિદાનથી પૃથ્વી પર તારો યશ વ્યાપશે, ને એક દહાડો તારો આત્મા ઉચ્ચ અર્ચીએ ચઢતો

હો ભગવાન શાન્તિનાયનો ભવમાં પૃથ્વીને ઉદારશે ’

ભગમો નોના કર્તવ્યનો

તેમું હોમું ધર્યાય થાય છે

ત્યુ દર્યાધર્મ - ૧૧૬ ૫૫ તાર લુચ્યા ! ચાલ્યા જવાનો હોળ કરીને તેઓ થોડ

બે કાચબા

[બારમી વાર્તા]

સુંદર કાશી ઘટેર ગંગાના તીરે વસેલું છે આ મગા, નદીના કિનારે ધણી
 બિડા પાણીના ધૂસા આવેલા છે. આવા એક ધરામા બે કાચબા રહે. આખો

દિવસ કાચબા પાણીની સપાટી પર ગેલ કરતા ફેરે સહ્યા કાળે નહીના તટ, પર આવીને ગેલ કરે અને લોકો આવાનું નાએ તે ખાય ને મન કરે

એક દિવસની વાત છે એ બૃજ્યા શિયાળો જોરાકની શોધમાં ફરતાં ફરતાં ચેલા ધરા પાસે આવ્યાં અહીં તેમણે ચેલા એ દૃષ્ટપુષ્ટ કાચબાને જોયા, અને તેમનાં મોંમાંથી પાણી છૂટ્યું તેઓએ કાચબા ઉપર તરાપ મારી પણ કાચબાને ચોતાને માથે ભમતા મોતની સમજ પડી ગઈ હતી તેઓએ ચોતાના ચાર પગ ને કોમળ ડોક ચોતાની ખીંકની ઢાલ નીચે છુપાવી દીધાં

ચેલાં એ શિયાળોએ કાચબાને પકડયા, પણ ચેલા તો મડદા જેવા પડયા રહ્યા, ડોક કે પગ બહાર કાઢયા જ નહિ ! બૃજડી બારથ શિયાળોએ કાચબાની ઢાલને દાંતથી કસડી, પણ જ્યાં તલવારની ધાર બુઝી ચઈ બધ ત્યાં ફાંતનું શું અણું ! આખરે ચાકીને તેઓ પાછા ફર્યા

પણ શિયાળની જાત તો બારે લુચ્ચી ! ચાલ્યા જવાનો ડોળ કરીને તેઓ થોડ

દૂર જઈ, ઝાડની ઝાંચે લપાઈ ગયાં અને ત્યાંથી બેવા લાગ્યાં, કે કાચખાભાઈ ક્યારે ટાકુ બહાર કાઢે !

જે કાચખામાં એક ડાહ્યો હતો, એ તો ડાક ને પગ અદર માલીને ઇક્ષી રહ્યો બીજે જરા ચંપળ હતો. અને લાગ્યું કે શિયાળ તો ગયાં, ને પહેલી રાતની મીઠી મીઠી હવા થઈ થઈ છે, ચાલને જરા હરુંકરું ! દુનિયામાં રહેવું ને ડરવું એ ન ચાલે ! આમ વિચાર કરીને એણે પોતાની નાનીશી ડાક બહાર કાઢી. પણ તરત જ પેલાં હુચ્યાં શિયાળોએ

અપઠ મારી એની ડાક પકડી લીધી, ને મારી ખાધો.

ખીંને કાચળો તો હતા તેમ ને તેમ પડ્યો રહ્યો આખરે સવાર થયું ને માણસનો સચળ થતાં શિયાળ ચાલ્યાં ગયાં તે વખતે પેલા ખીંને કાચળો ધીરે ધીરે ડાક બહાર કાઢી ધરામાં ચાલ્યાં ગયાં, ને ત્યાં સુધે રહેવા લાગ્યો.

ભગવાન મહાવીરે આ બે કાચળાની વાર્તા કહીતાં કહ્યું કે પેલા વપળ કાચળાની જેમ જે ચોતાની ઇદ્રિયાને મોનશોખમાં વાપરે છે, તેનો નાશ થાય છે; ને ડાલા કાચળાની જેમ જે ચોતાની ઇચ્છાઓને કાખમાં રાખે છે, તે સુખી થાય છે.

પારવ્રતધારી હાથી

[તેરમી વાર્તા]

તેવીસમા ભગવાન પાર્શ્વનાથનો છવ્ઠ આગળના એક ભવમાં હાથીનો અવતાર હતો. મરુભૂતિ એનું નામ હતું અનેક હાથી અને હાથણીઓનો એ સ્વામી હતો. એની પ્રિય હાથણી વરણા હતી. મરુભૂતિ અને વરણાની ભુગલ-ભેડી

જુઓ એટલે ઇંદ્રના ઐરાવતની બેડી 'ચાદ આવે

આ હાથી સુદર સરોવરને કિનારે આવેલા પુષ્પકમળ નામના વનમાં રહેતો હતો. એ વનમાં બધે જોની આંધ્રુ વર્તેતી. ભલભલા સિંહ જોની સામે આવતા ડરતા. વાધ કે હીમડા તો જોને જોઈને નાસી છૂટતા વનના રાજ તરીકે સહુ જોને માન આપતાં.

વસત ઋતુના સુદર દિવસો હતા રૂપાળી ઘોળી દૂધ જેવી ચાંદની રાત હતી વાસનાં વનોમાંથી મધુરા સૂરો સાથે સુગંધી વાયુ વહેતો હતો. આ વેળા, અગ્નિ જેમ મહોર આવે તેમ હાથીઓના ગડચળમાંથી મદ્દ ઝરે એ મદની બધથી દિશાઓ ભરાઈ જાય આવે વખતે મદ્દ ઝરતો મરુભૂતિ સરોવર ઉપર સ્નાનક્રીડા કરવા આવ્યો. જોની સાથે જોની માનીતી હાથણી વરુણા પશુ હતી. પાછળ મદથી મસ્ત બનીને ડોલતા અનેક માતંગો પશુ આવ્યા પાણીમાં જાણે પહાડ પડ્યા ! જળમાં મોટા મોટા મોજા હિલોળા દેવા લાગ્યા આખી રાત હાથીઓએ સરોવરમાં સ્નાન કર્યું ને કમળવેલના દડાથી રમતગમત કરી.

સૂરજ ઊગતાં સહુ સરોવરની પાળે આવ્યા પાળ પાસે ઝાડની ઘટામાં સાગરદત્ત નામનો સાર્થવાહ પડાવ નાખીને પડ્યો હતો ઊંટ, ઘોડા ને બળદ વગેરેનો પાર નહોતો કર-કરિયાણાથી ભરેલી પોઠો ચારે તરફ પડી હતી. પાસે, કોઈ વૃક્ષ નીચે અરવિન્દ નામના મુનિ ધ્યાનસ્થ દશામાં ઊભા હતા. હાથીઓના રાજ મરુભૂતિએ સાર્થવાહને બોલ્યો અને કોની ચમરાંજની મદા જેવી સૂઢ ફુંકાડા મારવા લાગી. અરે, મારા આ રાજમાં કાઠ વહેનારા કઠિયારા કે ઊંચાર જેવાં ફળ વીણનારાં ભીલ-ભીલડી પણ પ્રવેશી શકતાં નથી, તો આ સાર્થવાહ કયાંથી? આ સાર્થવાહો જ મારા હાથીઓને સસચાવી સાંકળોથી બાંધી શહેરોમાં વેચવા સજ્જતા લાગે છે ! મરુભૂતિ હાથી કોધથી ગાંઠા ખની ગયા, અને ઝનૂનથી એ આગળ ધસ્યો.

જીવતા જમરાજ જેવા હાથીને ધસી આવતો બેઈને બધા ફેંફડી ઊઠ્યા ખાવાનું ખાવાના ઠેકાણે રહ્યું, સામાન સામાનને ઠેકાણે રહ્યો, ને બધા જીવ સહિતે ભાગી છૂટ્યા ધડી કોકમાં બધું રમણ ભમણ થઈ ગયું !

આ વખતે કાળ-આળ બનેલા મરુભૂતિએ એક આશ્ચર્ય જોયું. નાના છાકરાથી લઈને જુવાન અને વૃદ્ધ, સ્ત્રી કે પુરુષ કોઈ ત્યાં પાછું જોવા પણ જિલ્લુ રહ્યું નહોતું. પણ આડ નીચે સ્થિર ઊભેલાં પેલા મુનિ તો શાંત વદને જ્યાં હતા ત્યાંના ત્યાં જ ખડા હતા એમનું એક રુવાંદુ પણ હાલ્યું નહોતું, આર્ષની પાંપણ મણુ જાચી-નીચી થઈ નહોતી ! આંખોમાંથી તો જાણે નર્થ અમીરસ ઝર્પી રહ્યો હતો.

વાહ મરજવા, વાહ ! મહુને ભય વ્યાખ્યો છે, ને તું જાણે અભય છે ! જીવંતરની માર્યાં સહુને છે, ને તારે જાણે મોત સાથે મહોત્તમંત છે ! પહાડ જેવડા હાથીની નાના તારલિયા જેવી આંખો મુનિની આંખો સાથે મંડાઈ રહી, જાણે અભય મયને જીતી લીધો. પેલા મુનિની શાંત આંખોમાંથી મૈત્રીનુ-કરુણાનુ તેજ ઝરતું હતું.

મરુભૂતિ જાચા ખંભોરનો આત્મા હતો એ મુનિની આંખોના મૈત્રી-જળમાં પલળી ગયો. મેઘની જેમ ગર્જના કરતો એ શાન્ત પડી ગયો વટાળિયાની જેમ ધૂમતો એ નત્ર બની ગયો. એને જાણે કોઈએ વગર સાંકળે બાંધી લીધો. ત્યાં તો

સુનિની મીઠી મધુચી વાણી આવી

‘મરુભૂતિ! પશુતા છાડી દે! પારકાનો છવ હેનાર આ પરાક્રમથી મર્યું !
પોતાનો છવ અર્પણ કરી શકાય તેવું પરાક્રમ કર!’

કેદલીક બાધા એવી હોય છે, કે એને સીધી અતર સાથે જોળખાણ થાય છે
મરુભૂતિ બહોં એ ઉપદેશને સમજ્યા સુનિના ચરણોમાં નમી પડ્યો

સુનિરાજે અતરનાં ખારણાં ઉઘાડી નાખે એવી અનેક વાતો કરી એ વાતો
સમજતો હોય તેમ પૂંચી શાંતિથી સાબળીને હાથી વનમાં ચાલ્યો મથો પણ હવે
બહોં એ પહોંસાનો પ્રયત્ન પરાક્રમી મરુભૂતિ જ નથી! એની દયા, એની માયા,
એનો વ્યવહાર, એની વર્તણૂક, એનો વિવેક, એના વિચાર માર્ગસ જાતને પણ
માર્ગદર્શક બને તેવા બની ગયા શાન્તિ તો બહોં એની જ! ખાવાપીવાની તો બહોં
રૂપદા જ નથી! ગુસ્સાનું તો નામ નહિ! પગ નીચેની કીડીને પણ જળવતો એ
ચાલે છે અનેક માર્ગસો એને બ્રહ્મ પ્રતપાસી બન્યા, ધર્મ પર શ્રદ્ધા ધરાવનાર થયા

મરુભાતની બધી ચર્ચા જોઈ સહુએ કહ્યું કે ભલે એ જનવરના જાળિયામાં રહ્યો,
પણ આત્મિક રીતે તો એ બાર વ્રતધારી શ્રાવક જેવો બન્યો છે.

એક દિવસની વાત છે વનમાંબારેકોલાહલમયી ગયો ચોડાવખતથી કૂકડાનાં
જેવા ત્રોવાળા એક ઝેરી સાપે વનમાં દેખા દીધો હતો અને કૂકડાના જેવી પાંખો
હતી ને તીણા ઝર બરેલા નખ હતા એટલે જમીન પરથી ઊડીને એકાએક કોઈના
પણ મસ્તક પર એ ડખ મારતો. આણુ વન ત્રાહ્યતોળા પોશ્વરવા લાગ્યું પહોંચાં તો
સાપને હણવા સહુએ કોશિશ કરી, પણ ઊલટા હણવા જનારા જીવના ગયા.

હવે તો બધાએ નાસભાગ શરૂ કરી કોઈથી નહિ ડરનારા સિંહ-વાઘ ડરી
ડરીને ડગલું દેવા લાગ્યા પરાક્રમના પહાડ જેવા હાથીઓ પણ વન છોડી સ્થલાતર
કરવા લાગ્યા આ સમારમાં જીવવાની માયા કોને નથી ? સહુએ જીવ બચાવવાં
નાસભાગ કરવા માંડી પણ એક મરુભૂતિ હાથી શાન્ત છે બહુ એને જીવતરની
માયા નથી એમ એ નક્કરો બની ફરી રહ્યો છે.

જે મુનિની શાન્તિ જોઈને એ શાન્ત બન્યો હતો, એવી શાન્તિ એણે અપનાવી છે એ બધને અભયથી જીતવા તૈયાર થયો છે બધા હાથીઓએની આખ સામે વન છોડીને ચાલ્યા ગયા, પણ એ તો એ જ ભાવથી વિચરે છે વરુણા હાથથી પણ એના પગલાને અનુસરે છે !

પેલા કુકુલ-સર્પ સહુને સતાવે છે, પણ મરુભૂતિથી આલો રહુ છે. દુનિયાનો કાયદો છે, કે જે બીજે એને સહુ બીવરાવે સાપ પોતાની વિષભરી લીલી આંખોથી રોજ રાફડામાં પડ્યો પડ્યો મરુભૂતિ હાથોને એમાં કરે ! વિચારે કે મોટા મા'તમાં બન્યા છે, પણ જપાદામાં આવે ત્યારે વાત છે !

ઉનાળાના દિવસો આવ્યા છે. સૂરજ સોળે કળાએ તપે છે મરુભૂતિ હાથી પાણી પીવા સરોવરને કાઠે આવ્યો છે સરોવરમાં જવાનો માર્ગ રોવાળથી બરેલો હતો, એટલે મરુભૂતિ બીજે રસ્તે ચાલ્યો પણ ઊલટો કાદવમાં ફસાઈ ગયો એણે બહાર નીકળવા જોઈતી મહેનત કરી, એટલો એ ઊંડો ઊતરતો ગયો

પાપીઆ સાથે મુજ્જતિને ભણતે ૬૫ દીધા.

ચેશા પાપીઆ સાપ તો રાહ ભેઈને જ બેઠા હતા એણે વખત પારખ્યા ને
 ઊડીને એના મ ઉસ્થળ પર ભેરથી ડબ દીધો એક વાર દીધો, બીજા વાર ડબ દીધો
 ભેતભેતામાં ઝેર વ્યાપી ગયું આખું ઘડીર લીલુ કાચ બની ગયું. પણ મરુભૂતિ
 હાથીની આંખોમાં એ જ અભય, એ જ પ્રેમ બર્થો છે !

એ વિચારે છે, કે આ મહાભયકર સર્પ તો મારો મિત્ર બન્યો ન બણે આ
 કાદવમાં પડયા પડયા મારે કેટલાં કષ્ટ વેઠવા પડત અરે, ન બણે કેવા કેવા દુખ
 વેઠીને મારો છન જત ! આણે તો મને તરત જ છૂટા કર્યો ! મિત્ર હજી તો આવા હજી !

આવી ઊંચી ભાવના ભાવતો મરુભૂતિ હાવી ત્યાં જ મૃત્યુ પામ્યો વરુણા
 હાથણી પણ ત્યાં આવીને ખાવું-પીવું તણને શાન્તિથી મૃત્યુને વરી !

આવી ભાવના હોય તો કેનો બેઠો પાર ન ધાય ?

દસમે ભવે આ હાથીનો છવ ભગવાન પાર્શ્વનાથ નામે તીર્થ કર થયો

વનરાજ [ચોક્કો વાર્તા]

રેતનપુરના જ ગલમાં એક વિકરાળ સિંહ વસતો હતો. એની બીકથી ગામનાં
 મામ ઉભજડ થઈ ગયાં હતાં, રસ્તાઓ વેરાન થઈ ગયા હતાં, ખેતરો ખેડ વિનાનાં
 ખાલી પડ્યા હતાં અને નવાણું સૂનાં પડ્યાં હતાં હોકો તો એવા કે જેને ચોતે
 પહોંચી ન શકે એને દેવનું બિરુદ આપી કે સહુ સિંહને દેવતાઈ પ્રાણી માનતા,
 કારણ કે પવનની જેમ એ આવતો ને વટાળિયાની જેમ સત્યાનાશ કરી ચાલ્યો
 જતો. કેટલાય દૂરવીર પુરુષો એને મારવા જ ગલમાં ગયા—પણ ગયા એ ગયા
 કોઈ પાછું ન આવ્યું એના પરાક્રમ પામે સહુ પાછા પડ્યા. મરેલાં માણસોનાં
 હાડપિંજરોથી વનભૂમિના સીમાડા સંદેહ થઈ ગયા.

હોકોમાં કહેવત ચોક્કી કે વસ્તીનો પરાક્રમી રાજા જેમ અશ્વગ્રીવ છે, એમ
 જ ગલનો રાજા આ વિકરાળ સિંહ છે.

આ અશ્વગ્રીવ રાજાને અનેક ખંડિયા રાજા હતા. એવા એક રાજાનું નામ
 ... એ રાજાની નામે ચોક્કી હતી, અને ત્રિપુલ નામે પ્રજા હતો આ પ્રજા

જાળપણથી જ ભારે પરાક્રમી દેખાતો. એ સરજેશ્વરખા મિત્રોને લઈ વનજ મહોમાં
જ્યા કરતો. ભય નેવી ચીજને એ પિછાંચિતો જ નહિ.

એક વાર રાજ અશ્વગ્રીવે પોતાના ખડિયા રાજ પ્રજાપતિને કહેવાવ્યું કે,
સિંહની ચોંકીનો વારો તમારો છે. બરાબર ખતરદાસીથી ચોંકી રાખજો !

સિંહની ચોંકી એટલે ચમરાજની શદમાં જવાનું નસીબદાર જ ત્યાંથી હેમજેમ
પાછા ફરે. રાજ પ્રજાપતિએ સહુની રજ લેવા માંડી ત્યાં તો પેલા કુમાર ત્રિપુર
કહ્યું 'પિતાજી, એવા જ ગલના કૃતરાત્રે મારવા માટે તમારે જવાની જરૂર નથી.'

'વત્સ, એ સિંહ સામાન્ય સિંહના જેવો નથી, દેવતાઈ પ્રાણી છે એક જણ
તો એટલે સંધી કહ્યું છે કે જે આ સિંહને છતરો, એ રાજ અશ્વગ્રીવને છતી જ બૂ-
ખડનો રાજ બનશે.'

'તો એ સિંહને હું જરૂર છતીશ' કુમારે કહ્યું.

'પુત્ર, છાકરાંથી છાશ ન પિવાય આ વાત કંઈ મહેલો થોડી છે? શીક

ત્યારે સહુને મારા છવ્વા-મૂઆના બ્રહ્માર છે,

‘પિતાણ, હું બાળક અમર્ય હું, પણ સિદ્ધિ બાળક હું સિદ્ધ-બાળ ગમે
તેવાથી પણ ન ડરે ડરે તો એની માનુ ધાવણ લાગે, એના પિતાની ક્રોધવણી
લાગે, એના કુળની કીર્તિ લાગે મને આશીર્વાદ આપો હું અને મારા મિત્રો એ
વનકેસરી સાથે બાથ બિડવા થનગની રહ્યા છીએ.’

ત્રિપૃષ્ઠકુમારે તો ભારે હઠ પકડી પિતા પણ કષ્ટિય હતો, ને કષ્ટિય-પુત્ર તો
આવા જ સાહસી હોય, તેમ માનતો હતો છતાં સતાનનો મોહ કોને નથી હોતો ?

પણ આખરે ત્રિપૃષ્ઠની વાત રાખવી પડી. એ પોતાના સરણેસરખા મિત્રો સાથે
જંગલમાં સિદ્ધની બાળ મેળવવા ચાલ્યો. એ નીડર કુમારસેનાને બચકર શત્રુ સામે
લડવા જતી ભેઈ મામવાસીઓની આખો અત્યુજલથી છલકાર્જ ગઈ સહુએ કહ્યું
કે દીકરા દેભે તો આવા નમાલા દીકરા કરતાં તો નબીકરા ચા ખોટા ! ધર, દેશ ને
દિશમાં દીવો કરે એનું નામ દીકરા !

સિ હ તો વન-જ મસો ગજવતો ક્યો કરતો હતો. એણે બલભલા બડવીરોને
 બરી પીવા હતા દુનયામા કાઢતો લો. એને રહ્યો નહોતો. એનાં પગલાં જ્યાં પડે
 એ દિશા ભણી કાઢ સચરે પણ નહિ. પછી એની રહેવાની જોડ પાસે તો કાણ આવે!

આમ બ્રહ્મિંકર થઈને ફરતા આ ભયંકર સિ હની જોડ પાસે જ પેલી કુમાર-
 સેનાએ પડાન નાખ્યો. સિ હ તાજે જ શિકાર ચરીને આવ્યો હતો. ઉનાળાનો ખંદો
 ખચોર, જંગલનાં ઝાડીમાંથી ડી હવાની લોરખીચા આવે, એટલે અડધો ભગતો
 ને અડધો જો મસો એ પડતો હતો. ડાની મનસ છે કે, એના આરામમાં ખસેલ પાડી
 એ જ વ્યભાચ ચિનાચિના બપોતો ભપાતા નજરે પડતો હતો.

કુમાર ત્રિપુટ ચોતાની સેનાને કહ્યું ‘ભાઈઓ, સિ હ એકસા છે. માટે માફ
 એકલાએ જ એની સાથે લડુ. બેઈએ વળી એની પાસે કંઈ હથિયાર—
 એક ચોડા છે? એટલે આપણને પણ હથિયાર રાખવા ન થઈ વળી એ બિચારો
 એકલાએ જ, એ આપણે પણ પગપાળા જવું થઈ.’ આમ કહી કડ બાથેલા

હથિયાર ને ખભે લટકાવેલાં ધનુષ્ય-બાણ ઉતારીને અળગાં મૂક્યાં, ને બાહ્ય ચઢાવી ત્રિપુંદ્રકુમાર આગળ વધ્યો.

જગલનો બાદશાહ જાદર થઈને પડ્યો હતો. એણે આંખ ઉઘાડીને જોયું, તો સામેથી, માંમાંથી માનુ દૂધ પણ સુકાયું ન હોય એવો એક છોકરો ચાલ્યો આવતો હતો. પડ્યા પડ્યા એણે ધૂધવાટો કર્યો ને બીક ખતાવવાં આગળનો પાંજો જરા ઊંચો કરી હેઠે મૂક્યો. એણે ધાર્યું કે છોકરું છે, તે ડગીને જશે ભાગ્યું !

ધૂધવાટો એવો ભયંકર હતો, કે લક્ષ્મણના છક્કા છૂટી ભય પણ ત્રિપુંદ્રકુમાર તો એકદમ આગળ ધસ્યો. એ તો બીકનું નામ ભણતો નહોતો. એણે સિંહના પખં પર પોતાનો પગ મૂક્યો, અને એની મૂંછ જોયીને યુદ્ધ કરવા પડકાર આપ્યો.

પણ સિંહ ઊભો ન થયો. આવા મંદા બળવાનાં સંહને નાણે ઊભા થઈને છોકરા સાથે લડતા શરમ આવતી હતી. એણે સૂતાં સૂતાં પાંજો ફટકાર્યો, ને ભયંકર મો ક્રોડયું. એક પળ ભય ને કુમાર ત્રિપુંદ્ર એ ભયંકર જડખામાં કોળિયો બંની ભય

પણ ત્રિપુષ્ક કોનું નામ !

એણે ક્ષેત્રને સિંહના પંખ પર ફરી પગ દાખ્યોને એના ફોટલા મોનાં છે જડખાં
 છે હાથે પહોળાં પકડી રાખ્યાં સિંહ મૂંઝાયા એને લાગ્યું કે પોતાનો કાળ આ
 છાકરાના રૂપમાં આવ્યો છે એ પાછલા ખગે ઊભો થવા ગયો, પણ આમળના
 પગ પર બંને છે હાથીનું વજન પડ્યું હતું

એણે ભય કર કિઠિયાદી કરી પૂછડાનો ઝડો પછાડ્યો, પણ બીનાર તો બીબા !
 અહીં તો બીક જ પોતે બીમઈ હોય ત્યાં શું થાય ? કુમાર ત્રિપુષ્ક છે જડખાં છે
 હાથે ભેરથી પકડીને એવાં છે ત્યાં, કે બૂના કપડાના લીરા થઈ ભય એમ, સિંહ આખો
 આખો ચિરાઈ ગયો

ગમે એવા અભિમાનીના ગર્વનો પણ ચૂરો થઈ ભય છે, ગમે તેવા પાપીને પણ
 કદીક તો પશ્ચાત્તાપ કરવાનો વખત આવે છે સિંહને પોતાનું આવું મોત થયેલું ભેદને
 વાર વાર અફસોસ થવા લાગ્યો આ કારણે એનો પ્રાણ દેહમાં તરફડિયા મારવા

લાગ્યો કેમે કર્યો એનો પ્રાણ ન છૂટે !

આ વખતે ત્રિપૃષ્ઠના સારથિએ સિ હને કહ્યું ‘હું મહાબળવાન છું ! નકામો કોઈ વાતનો શોચ કરીશ નહિ મોત તો સહુને વહેણ મોડુ આવવાનું છે જ વળી આવું મર્દાનગીનું મોત પણ કયાથી ? વળી તું એ વાતનો પણ શોક કરીશ નહિ કે તારા જેવાનું મોત એક બાળકના હાથે થયું આ કુમાર કોઈ સામાન્ય બાળક નથી તું જેમ જન-વરોમાં શ્રેષ્ઠ છે, એમ એ માણસોમાં શિરોમણિ છે અને વળી, નાદાનના હાથે છવવા કરતા મર્દના હાથે મોત વધુ પસંદ કરવા જેવું છે શોક તણ દે, શાન્ત થા ને તારા આત્માની ગતિ કર !’

આ સાંભળી સિ હ શાન્ત થયો ને મૃત્યુ પામ્યો. ત્રિપૃષ્ઠની કુમારસેના પોતાના પરાક્રમી નેતાનો વિશ્વયુદ્ધ વગાડતી પાછી ફરી એ જ કુમારે પેલા સિ હ જેવા અભિમાની રાજ અશ્વત્થીવને હરાવ્યો, ને પૃથ્વીને સુખી કરી.

શાસ્ત્રો ધરે છે કે, આ ત્રિપૃષ્ઠકુમાર જ પોતાની વીરતાથી આગળ વધતો।
નવમા બવે ભગવાન મહાવીર તરીકે જન્મ્યો।

સાચું જ કહ્યું છે કે કસ્મિ શૌરા સો ધમ્મે શૌરા

ના પુસ્તકના અનુસંધાનમાં પ્રગટ થનાર
જેન ધર્મની પ્રાણીકથાઓ : ભા રજો

વે પછી

જેન ધર્મની નીતિકથાઓ

જેન ધર્મની દર્શનકથાઓ

લાગ્યો ક્રમે કર્યો એનો ગ્રાણ ન છૂટે !

આ વખતે ત્રિપૃષ્ઠના સારથિએ સિ હને કહ્યું ‘હું મહાબળવાન છવ ! નકામો કોઈ વાતનો શોથ કરીશ નહિ મોત તો સહુને વહેણ મોડુ આવવાનું છેજ વળી આવું મર્દાનગીનું મોત પણ કયાથી ? વળી તું એ વાતનો પણ શોક કરીશ નહિ કે તારા જેવાનું મોત એક બાળકના હાથે થયું આ કુમાર કોઈ સામાન્ય બાળક નથી તું જેમ જનન-વરોમાં ઝેરૂં છે, એમ એ માણસોમાં શિરોમણિ છે અને વળી, નાદાનના હાથે છવવા કરતાં મર્દના હાથે મોત વધુ પસંદ કરવા જેવું છે શોક તણ દે, શાન્ત થા ને તારા આત્માની ગતિ કર !’

આ સાંભળી સિ હ શાન્ત થયો ને મૃત્યુ પામ્યો. ત્રિપૃષ્ઠની કુમારસેના યોતાના પરાક્રમી નેતાનો વિજયડકો વગાડતી પાછી ફરી એ જ કુમારે પેલા સિ હ જેવા અભિમાની રાજ અશ્વઝીવને હરાવ્યો, ને પૃથ્વીને સુખી કરી

[૧૧૫]

થાઓ કહુ છું કે, આ ત્રિપૃષ્ઠકુમાર જ પોતાની વીરતાથી આગળ વધતો
નવમા ભવે ભગવાન મહાવીર તરીકે જન્મ્યા

સાચુ જ કહ્યું છે કે કસ્મ શૈરા સો ધમ્મે શૈરા

આ પુસ્તકના અંતિમ પાનમાં પ્રગટ થનાર
ઢોન ધર્મની પ્રાણીકથાઓ બા રહ્યો

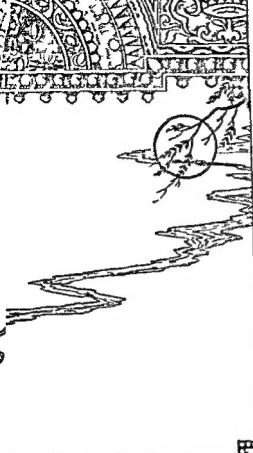
તે પછી

ઢોન ધર્મની નીતિકથાઓ

ઢોન ધર્મની દર્શનકથાઓ

પારિભાષિક શબ્દોના અર્થ

સમક્ષિતધારી	બ્રહ્મવાન
પ્રતિભોધવો	ઉપદેશ આપવો
સમોસર્પ	ઉપદેશ માટે આવીને જીતના
તીર્થંકર	ધર્મપ્રવર્તક બ્રહ્મવાન
મજ્જુધર	સાધુ સમૂહના વડા સાધુ
આવક	ઢોળ મહારથ
આવિકા	ઢોળ ઓ
દીપ્તા	મન્નાસ
અનુમોદન	સદાનુભૂતિમાં આનંદ માણનાર
ચતુર્માસ	ત્રોમાસાના ચાર મહિના

ગૂર્જર ગ્રંથાલ્પન કાર્ય
પ્રકાશક તથા વિકેતા
ગાંધીસ્તા અમદાવાદ